

**Anonymus Cordubensis, *Questiones super primum librum Posteriorum*.
A Partial Edition: Prologue and qq. 1-5**

Costantino Marmo

1. The anonymous questions on *Posterior Analytics* I, 71a 1-79b 23, are preserved in only one ms., Cordoba, Bibl. del Excellentissimo Cabildo, cod.52: ff.80va-100rb (C - beginning of the XIVth cent.).¹ Two other mss. contain a different version of this commentary: Firenze, Bibl. Medicea Laurenziana, S.Croce, cod. plut.XII sin., 3: ff.28ra-35ra (F - beginning of the XIVth cent.),² and München, Bayerische Staatsbibl., Clm 8005: ff.1ra-16ra (M - XIVth cent.).³ Some of the questions belonging to this latter version have been edited by Jan Pinborg (Ebbesen & Pinborg 1970: 17-22; and Pinborg 1973: 49-62). In his introduction to the Leonine edition of Thomas' exposition on the *Posterior Analytics*, René-Antoine Gauthier (1989) described the MF version as a rearrangement of the C questions. In what follows, I would like to add some further evidence of this, and to argue that the MF version had probably also a different author, and to suggest that both of them could have been written before 1277.

2. Since the text I want to edit is only a part of the whole work (prol. and qq.1-5), and since M lacks the prologue and the first 6 questions, this ms. will neither be used in the following edition, nor closely examined. Commenting only on *Post. An.* I, 71a 1-79b 23, C offers a series of 92 qq. vs. the 78 qq. of the MF version on the same portion of text. I give a comparative table of C questions and MF questions.

Numbers and Titles (C version)	C	F	M	Numb. MF vers.
<Prohemium: Sicut dicit Aristotiles>	80va	27va	- - -	
q. 1: u. logica sit scientia	81ra	27vb	- - -	q. 1
q. 2: u. logica sit scientia communis	81rb	28ra	- - -	q. 2
q. 3: u. logica sit de ente sicut de subiecto	81va	28ra	- - -	q. 3

¹ It is described in Ebbesen 1977: XI-XII (cf. also: Ebbesen & Pinborg 1970: 2-3; Gauthier 1989: 60*-61*). This edition and that of the *Anonymi Philosophia "Sicut dicitur ab Aristotile."* were planned to be edited as appendixes to my article in *CIMAGL* 60, 1990. Even though published now separately, they should be read together with it. For the present edition I am indebted also to Pietro Rossi.

² It is described in Ebbesen 1977: XII (cf. also Ebbesen & Pinborg 1970: 3-5; and Gauthier 1989: 60*-61*).

³ It is described by Pinborg 1973: 48.

q. 4: u. sillogismus sit subiectum in logica	81va	28ra	- - -	q. 4
q. 5: u. de demonstratione possit esse scientia	81vb	28rb	- - -	q. 5
<i>Omnis doctrina et disciplina ex preexistenti cognitione fit (APo I.1 71a1)</i>				
q. 6: u. scientia possit generari in nobis ex doctrina	82ra	28rb	- - -	q. 6
q. 7: u. omnis scientia et omnis disciplina fiat ex preexistenti cognitione	82rb	28va	1ra	q. 7
q. 8: u. tantum sint tria precognita, scil. subiectum, passio et dignitas	82va	28va	1ra	q. 8
q. 9: u. tantum sint due precognitiones, scil. quia est et quid est	82vb	28va	1rb	q. 9
q.10: u. oporteat ante demonstrationem precognoscere passionem quia est	82vb	28vb	1rb	q. 10
q.11: <u.> ante demonstrationem oporteat scire quid est	83ra	28vb	1va	q. 11
q.12: u. oportet precognoscere ante demonstrationem si est	83ra	28vb	1va	q. 12
q.13: u. cognoscentem quid est subiecti sit cognoscere si est	83rb	28vb	1vb	q. 13
q.14: u. contingat scire principia, scil. premissas, et ignorare conclusionem	83va	- - -	- - -	
q.15: u. addiscens aliquam conclusionem presciat eam, sicut dixit Plato	83vb	- - -	- - -	
<i>Scire autem opinamur (APo I.2 71b9)</i>				
q.16: u. bene diffiniatur 'scire'	84rb	29ra	2ra	q. 14
q.17: u. scire simpliciter sit cogno- scere per causam	84va	29ra	2ra	q. 15
q.18: u. ad sciendum aliquid oporteat scire omnes causas eius	84va	29rb	2rb	q. 16
q.19: u. demonstratio sit sillogismus faciens scire	84vb	29rb	2rb	q. 17
q.20: u. demonstratio debeat esse ex veris	85ra	29rb	2va	q. 18
q.21: <u. de non ente contingat aliquid scire>	85ra	29va	2vb	q. 19
q.22: u. magis vniuersalia sint notiora minus vniuersalibus	85va	- - -	- - -	
q.23: u. vniuersale sit prius et notius secundum naturam quam singulare	85vb	- - -	- - -	
q.24: u. vniuersale sit notius quoad nos	86ra	- - -	- - -	
q.25: u. cognitio principiorum sit nobilior et certior cognitione conclusionis	86ra	- - -	- - -	

Propter quod vnumquodque est tale, et illud magis (APo I.2 72a30)

q.26: u. propter quod vnumquodque est tale, et illud magis	86rb	- - -	- - -	
q.27: u. primorum principiorum sit scientia	86va	29va	3ra	q. 20
q.28: u. contingat simpliciter scire	86vb	29va	3ra	q. 21
q.29: u. contingat scire omnia per demonstrationem	87ra	29vb	3va	q. 22
q.30: u. contingat omnia circulo demonstrare	87rb	29vb	3vb	q. 23

Quoniam autem impossibile est aliter (APo I.4 73a21)

q.31: u. <de omni> sit conditio subiecti uel predicati	87va	30ra	4ra	q. 24
q.32: <u.> signum vniuersale distribuat terminum vniuersalem pro omnibus suppositis per se et per accidens ⁴	87va	30ra	4ra	q. 25
q.33: <u.> signum vniuersale adueniens termino ⁵ vniuersali non distribuat vna distributione ipsum pro suppositis presentibus, preteritis et futuris ⁶	87vb	30ra	4va	q. 26
q.34: u. illud quod est suppositum per se aliquando possit non esse suppositum termini ⁷	88rb	30va	4va	q. 27
q.35: u. in vniuersali affirmatiua predicatum attribuatur ⁸ subiecto pro omnibus eis pro quibus distribuitur subiectum ⁹	88rb	30va	5ra	q. 28
q.36: u. <per se> sit conditio subiecti uel predicati	88va	30va	5ra	q. 29
q.37: u. sint tantum iiii ^{or} modi eius quod est per se	88vb	30vb	5rb	q. 30
q.38: u. in entibus sit aliquid quod habeat esse per rationem suam	88vb	30vb	5rb	q. 31
q.39: u. esse in effectu insit per se primo modo alicui alii a primo	89ra	30vb	5vb	q. 32

⁴ Cf. ed. Pinborg 1973: 49-52 (as q. 23).

⁵ termino] non add. C

⁶ Cf. ed. Pinborg 1973: 52-54 (as q. 24).

⁷ Cf. ed. Pinborg 1973: 54-55 (as q. 25).

⁸ attribuatur] tam tribuatur add. C

⁹ Cf. ed. Pinborg 1973: 55-57 (as q. 26).

q.40: u. esse in effectum predicetur de homine alico uel alico alio composito ex materia et forma per se secundo modo uel <i>iiii</i> ¹⁰	89rb	31ra	6ra	q. 33
q.41: u. propositio in qua idem de se predi- catur sit vera per se, verbi gratia 'Cesar est Cesar' ¹¹	89vb	31rb	6va	q. 34
q.42: u. propositio in qua predicatur superius de suo inferiori, ut 'homo est animal' uel 'Sortes est homo', sit vera per se primo modo ¹²	90rb	31va	7ra	q. 35
q.43: <u.> propositio in qua inferius predicatur de superiori sit vera per se, ut 'animal est homo'	90vb	31vb	7vb	q. 36
q.44: u. genus predicetur de differentia per se primo modo	91ra	31vb	8ra	q. 37
q.45: u. aliquod accidens insit subiecto per se secundo <modo>	91va	32ra	8rb	q. 38
q.46: u. hec propositio 'linea est recta' sit per se secundo modo uel 'numerus est par'	91vb	32va	8va	q. 39
q.47: u. <tertius modus> sit modus inherendi	91vb	32rb	8vb	q. 40
q.48: u. Sortes sit per se isto tertio modo ^{92ra}		32rb	9ra	q. 41
q.49: u. <quartus modus> sit modus inherendi	92rb	32rb	9rb	q. 42
q.50: quomodo isti <i>iiii</i> ^{or} modi per se se habeant ad demonstrationem et qui istorum sint in premissis et qui in conclusionem	92va	32va	9rb	q. 43
q.51: u. aliqua propositio negatiua sit vera	92va	32va	9va	q. 44
q.52: u. <vniuersale> sit conditio subiecti uel predicati	93ra	32vb	9vb	q. 45
q.53: u. 'per se' et 'secundum quod ipsum' sint idem, sicut Aristotiles dicit	93ra	32vb	10ra	q. 46
q.54: u. passio que primo inest alicui subiecto possit demonstrari de eo	93rb	32vb	10ra	q. 47
q.55: quare assignat errores circa vniuersale et non circa per se et de omni?	93rb	32vb	10rb	q. 48

¹⁰ Cf. ed. Pinborg 1973: 57-60 (as q. 31).

¹¹ Cf. ed. Pinborg 1970: 17-19, and emendations in Pinborg 1973: 60-61.

¹² Cf. ed. Pinborg 1970: 19-20, and emendations in Pinborg 1973: 61-62.

q.56: quare ponit tres errores?	93rb	32vb	10rb	q. 49
q.57: u. natura speciei possit saluari in vno indiuiduo	93va	- - -	- - -	
q.58: u. genus in sua specie <possit saluari> uel exigit plures species in actu	93va	- - -	- - -	
q.59: quid sit subiectum primum communitate proportionis, utrum sit quantitas, sicut dicunt quidam	93vb	- - -	- - -	
q.60: cuius artificis ¹³ sit probare ¹⁴ istam passionem de subiecto	94ra	- - -	- - -	
q.61: u. cognoscens passionem de omnibus partialibus que continentur sub subiecto primo et vniuersali cognoscat eam de subiecto primo simpliciter	94rb	33ra	10rb	q. 50
<i>Si igitur est demonstratiua scientia (APo I.6 74b5)</i>				
q.62: u. demonstratio sit ex necessariis	94va	33ra	10va	q. 51
q.63: u. hoc <scil. quod accidentia non sunt necessaria> sit verum	94vb	33ra	10vb	q. 52
q.64: u. qui non habet medium propter quid uel necessarium possit scire conclusionem	95ra	33ra	10vb	q. 53
q.65: u. ratio rei in anima uel habitus eius sit scientia de illa re	95ra	33rb	11ra	q. 54
q.66: de principaliter arguitur <scil. u. corrupto medio propter quid uel ipsa re de qua est scientia corrumpitur scientia>	95ra	33rb	11ra	q. 55
q.67: u. hoc <scil. quod non contingit demonstratiue descendere ab uno genere in aliud genus> sit verum	95rb	33rb	11rb	q. 56
q.68: u. hoc <scil. quod medium et extrema in demonstratione oportet esse in eodem genere> sit verum	95va	33va	11va	q. 57
q.69: u. <diffinitio> sit incorruptibile	95va	33va	11va	q. 58
<q.70: u. demonstratio sit incorrupti- bile>	- - -	33va	11vb	q. 59
q.71: u. demonstratio possit esse ex principiis communibus	95vb	33vb	12ra	q. 60
q.72: u. principia simpliciter possint probari	96ra	33vb	12rb	q. 61

¹³ artificis] accidentis C

¹⁴ probare] transire C

q.73: u. scientia specialis possit probare sua principia	96ra	33vb	12rb	q. 62
q.74: u. logica possit declarare principia aliarum scientiarum	96va	34ra	12va	q. 63
q.75: utrum methafisica <possit declarare principia aliarum scientiarum>	96vb	34ra	12va	q. 64
<i>Difficile autem nosse si sciunt (APo I.9 76a26)</i>				
q.76: u. eadem scientia sciamus aliquid et sciamus nos scire illud	96vb	34ra	12vb	q. 65
q.77: u. scientia particularis possit appro- priare principia communia	97ra	34ra	12vb	q. 66
q.78: u. hoc <scil. quod scientia possit probare suum subiectum> sit verum	97rb	34rb	13ra	q. 67
q.79: u. necesse sit suppositum videri propter se	97va	34vb	13rb	q. 68
q.80: u. diffinitio significet esse	97vb	- - - ¹⁵	- - -	
q.81: u. hoc <scil. quod geometria in suis suppositionibus non accipit falsum> sit verum	98ra	- - -	- - -	
q.82: u. hoc <scil. quod omnes scientie com- municant secundum principia communia> sit verum	98rb	- - -	- - -	
q.83: u. dyaletica sit determinati generis	98rb	34va	13va	q. 69
q.84: <u.> dyaletica sit ex principiis primis communibus, cuiusmodi sunt dignitates	98va	34va	13vb	q. 70
q.85: u. demonstrator interroget	98vb	34va	13vb	q. 71
q.86: u. peccatum in forma sillogismi accidat in demonstratiuis	99ra	- - -	- - -	
<i>Set quia differt propter quid (APo I.13 78a22)</i>				
q.87: u. conuenienter determinet de demonstratione quia	99va	34va	13vb	q. 72
q.88: u. demonstratio faciens scire quia sit demonstratio	99va	34va	14ra	q. 73
q.89: u. ad vnitatem scientie sufficiat vnitas subiecti ¹⁶	99vb	34vb	14ra	q. 74

¹⁵ Cf. F II, q. 21, f.36vb (u. diffinitio significet esse id cuius est diffinitio).

¹⁶ Before this question, C refers to two questions of his own commentary on the second book of Aristotle's *De coelo et mundo*: Consequenter, quereretur aliquis de exemplis que ponit in littera et de causa scintillationis planetarum et de <causa> receptionis luminis actualiter in luna; set ista magis propria sunt secundo *Celi et mundi* et ibi queratur (f.99vb).

q.90: u. methafisica sibi subalternet alias scientias omnes	99vb	34va	14rb	q. 75
q.91: u. sit aliqua propositio negatiua inmediata ¹⁷	100ra	34vb	14rb	q. 76
<i>Ignorantia[m] autem non secundum negationem (APo I.16 79b23)</i>				
q.92: u. ignorantia generetur per sillogismum	100rb	35ra	14va	q. 77
q.93: u. ignorantia negationis sit prior quam ignorantia dispositionis	100rb	35ra	14vb	

Fifteen questions are therefore missing in MF (qq. 14, 15; 22, 23, 24, 25, 26; 57, 58, 59, 60; 80, 81, 82; 86). In only one case the MF version has a q. which is missing in C: I, q.59 "u. demonstratio sit incorruptibilium" (M f.11vb-12ra; F f.33va-b, which has "corruptibilium"). But, if one looks at the introduction to the previous question in C (q.69), one can see that a question corresponding to MF I, q.59, was implicitly announced, and probably was also present in the original work or in the archetype of C:

"Consequenter concludit Aristotiles quod demonstratio et diffinitio incorruptibilium sunt [75b 25], et ideo queritur *primo* de diffinitione, utrum sit incorruptibilium" (q.69, f.95va-b).

The question immediately following in C (q.71) is not introduced by a "secundo", as one would expect, but starts reporting an other passage from Aristotle as introduction to a new problem:

"Consequenter determinat Aristotiles quod demonstratio est ex propriis et non extraneis nec ex communibus, et ideo hic queritur utrum demonstratio possit esse ex principiis communibus" (f.95vb).

On the contrary, the MF version connects its q.59 to the preceding:

"Consequenter queritur de alio correlatiuo, utrum scilicet demonstratio sit incorruptibilium" (M f.11vb).

One can therefore conclude that the remote common source of C and MF included two interrelated questions about the definition and the demonstration of uncorruptible beings.

Did the author (a) of the C version expand the MF version, or did MF's author (b) abbreviated a's work? The references to the sources and their respective use give a hint in the second direction. In the prologue the discrepancies between the two versions do not generally concern the references to the sources. They disagree only

¹⁷ inmediata] in Methafisica a.c.

once: whereas C refers to the first book of the *De generatione animalium*, F refers to the second. Both references are erroneous, since there is no statement of this sort in that work. This fault can probably be explained by reference to the introduction to the *De partibus animalium* (notice that a similar statement is made by Thomas in his prologue to the commentary on the *De generatione et corruptione*; see apparatus). In both cases, the C version is nearer to the truth. In other cases, the MF version omits completely the references which are present, on the contrary, in C: as in q.1 (cf. F f.27vb; see app.); q.4 (cf. F f.28ra-b; see app.); q.5 (the reference to *Met.* II; cf. F f.28rb; see app.); C q.39, f.89rb ("Oppositum uult Aristotiles vii^o *Methaphisice* [1040b 18-19], quia probat quod ens et unum sunt accidentia rebus et non substantie; sed hoc non est multum ad propositum"; cf. MF I, q.32: "Oppositum arguitur, quoniam Aristotiles dicit quod unum et ens sunt accidentia [actus, F] substantiis entium" - M f.5vb; F f.31ra); C q.40, f.89rb ("Item, cuius est per se potentia, eiusdem est per se actus, sicut dicitur libro *De sompno et uigilia*"; cf. MF I, q.33, ed. Pinborg 1973: 57); and so on.

Two of them are particularly relevant. In C q.12, f.83rb, a refers to his own commentary on the *Metaphysics*, and in q.32, f.87vb to his own commentary on *Prior Analytics*. Compare the two texts to the corresponding passages of the MF version:

C q.12, f.83rb: ... cognoscentem 'quid est' non oportet scire prius si est in effectu: in omnibus enim aliis a primo esse est accidens essentie eorum, quia est causatum in eis mediante tamen(?) substantia eorum. Et, item, in generabilibus et corruptibilibus ipsum quod quid est non consequitur esse in effectu per se, nec primo modo nec secundo, ut patebit post, et ostensum est supra .v.^{um} *Methaphisice*; sed sequitur ipsum per particulare signatum, quare in istis cognoscentem quid est non oportet cognoscere si est, id est in effectu, ut expresse dicit Algazel in principio *Logice* [3: 245].

MF q.12 (M f.1vb; F f.29ra): ... cognoscentem quid est homo non oportet cognoscere quia homo est, si li 'est' non significat esse in effectu. Non enim oportet quod cognito quid est alicuius cognoscatur aliquid eorum que sunt extra quod quid est, sicut dicit Argazel.

C q.32, f.87vb:

dicendum quod si supposita per accidens per se denotentur esse sub predicato et de uirtute sermonis, et supposita per accidens eis accidunt, per accidens denotantur esse sub predicato; nec hoc est inconueniens. Si enim omnis homo est animal de necessitate, et homo albus est animal de necessitate per accidens, ut ostensum est supra primum *Priorum*.

MF q.25 (ed. Pinborg 1973: 50-51 - as q.23)

dicendum quod si suppositis per se denotaretur predicatum per se attribui et suppositis per accidens denotaretur attribui per accidens. Nec est inconueniens; non enim est inconueniens, quod si homo de necessitate sit animal simpliciter, quod album quod est eius suppositum per accidens sit animal de necessitate per

accidens. Sic igitur dicendum quod terminus distribuitur pro suppositis tam per se quam per accidens et hoc unica distributione...

The lack of references in the MF version to a part of the sources, and to the two commentaries written by a suggests that b not only rearranged the C version, but also that he was different from a.¹⁸

This same conclusion can be drawn from the comparison between two other passages, taken from q.4, which is about the subject matter of logic. In the C version, a not only admits, according to the standard position, that both *ens rationis* and *sillogismus* are the subject of logic, since the first one is predicated of everything that logic deals with, and the second is what everything dealt with in logic is attributed to; but he also claims that *demonstratio* can be considered the subject of logic, insofar as it is the last aim of all the parts of logic (as the Greek commentators suggested). In the MF version, b clearly adheres to the standard position, distinguishing a *subiectum uia predicationis* from a *subiectum uia attributionis*, and reports a's position as an opinion which he looks at from far off: "et si aliquis uellet dicere quod demonstratio sit subiectum, eo quod alia determinata in logica ei attribuuntur, sicut commentatores dicunt... si inquam sic dicere non esset inconueniens" (F f.28rb, the whole passage is quoted in q.4, app.).

The fact that the MF version is a rearrangement of the C version suggests also that some terminological changes correspond to doctrinal developments, as is the case of the latter example. While b makes use of the quoted formulas, a does not employ anything of this sort to indicate the double status of the *subiectum logice*: he simply makes use of the verbal forms '*attribuitur*' and '*predicatur*'. Since Jacobus de Duaco, who commented on the same work some time before a, does not know this theory, one can conclude that with the C version we are facing an early development of the theory of the double subject of logic which was to become standard from the late '70s on to the end of the century.

Another interesting point of doctrine concerns the relationship between logic and the expressive level of language (*sermo*); a's attitude can be compared to Boethius of Dacia's conception of the relation between grammar and *vox*:¹⁹ in both cases the level of expression (*sermo qua vox*, one could say) is not directly dealt with by the grammarian/logician, but only insofar as it is a sign of a content which constitutes his main concern (cf. my conclusions in Marmo 1990: 192).

As regards the author of the C version, we can only say that he commented (or, at least, intended to comment) also on the *Analytica Priora*, *Metaphysica*, and *De coelo et mundo*.

3. As far as the respective date of the two versions is concerned, something can be added to what Gauthier (1989) already noticed. The mention of *Nicholaus* as an

¹⁸ The same holds for the reference to a's commentary on the *De coelo et mundo* quoted above in n.16.

¹⁹ Cf. below, Pro. and q.2, ad 1; *Modi significandi*, ed. Pinborg, q.10: 41 (Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi, IV).

existing man in C has been interpreted as indicating the period of Nicholas III's pontificate: nov. 1277 - aug. 1280 (1989: 60*) as possible date of composition. But the posteriority of the MF version induces me to question this hypothesis. As a matter of fact, in the latter version one can read statements that probably a Parisian *magister artium* would not have made *after* the condemnation of March 7, 1277:

Sed propter dissolutionem secundi argumenti facti ad partem oppositam, intelligendum quod homo generat hominem, hoc tamen homini accidit: non enim necessarium est hominem particularem alium hominem generare, et quia in causis (causalibus, ms.) accidentalibus non <est> inconueniens in infinitum procedere, ita quod non sit stare in homine a quo prima incepit generatio hominis, siquidem mundus sit ab eterno, sicut Aristotiles uidetur uelle. Sic etiam in proposito demonstrationi accidit quod adgeneret habitum alicuius passionis demonstrationis de ipsa demonstratione, et ideo procedere in infinitum in generatione demonstrationum, ita quod non sit status in aliqua demonstratione de qua non possit haberi <demonstratio>, non est inconueniens. Sicut in generatione hominis est procedere in infinitum siquidem, sicut dictum est, [si] mundus sit eternus. Quod si tu diceres quod non esset eternus, immo esset dare primum hominem, <idem> dicere (duc'e, ms.) est quod esset dare primam demonstrationem: ille enim qui potuit primum hominem formare potuit etiam formare primam demonstrationem. (F f.28rb)

If the MF version was written before 1277,²⁰ then the C version must be even earlier, and then the mention of a living Nicholas could be taken as a reference to someone else than a pope (a chancellor, e.g., or a master at the university of Paris). Whatever interpretation of it one can imagine, it is certainly not a univocal clue to the date of composition of the C version. An earlier date of composition for both versions of the questions on *Posterior Analytics* raises, however, a question of likelihood. If Gauthier (1989: 55*-59* and 73*-77*) is right about the dates of composition and edition of Thomas' commentary (respectively 1271-72 and ca. 1275), and if, as I suggested (Marmo 1990: 180), also the questions once ascribed to Boethius of Dacia are earlier than those here edited, an impressive number of commentaries on *Posterior Analytics* concentrates in the period 1275-1277 (Iacobus de Duaco's, ps.-Boethius, Anonymus Cordubensis, and the anonymous of the MF version), with a degree of plagiarism that could have been embarrassing also for a medieval mind. I can not give any definitive answer to a question that deserves a closer analysis.²¹

4. Since the MF version is a work based on the C version, I have used F to get a better text of the prologue where C (which is, in general, rather correct) has clearly bad readings, and in a few cases to improve its style. One can see in the critical

²⁰ This conclusion can be falsified, if one demonstrates that b was not a Parisian master.

²¹ A way to solve this problem would be an extensive examination of all the commentaries on the *Post. An.* (at least) written in the '70s and '80s. But the present study had a much more limited scope.

apparatus (footnotes) of the prologue some interesting variants offered by F and some of its characteristic faults. Even if the F prologue can not be considered as a simple copy of some ancestor of C, since b has his own style and tries to reformulate the ideas of his text of inspiration, in this part of the text his contribution is limited to transpositions of words or synonymical substitutions. Unfortunately, the lack of this part of the text in M does not allow one to compare the MF version of it with the C version (which would have been very interesting, M being generally more correct than F). It is mainly in the prologue that Thomas' influence is apparent, the main divergencies from him concerning only the disposition of the arguments.

For the qq.1-5, F has a rather different text, following only C formulations of the *rationes pro* and *contra* (but this does not hold for the whole series of common questions). The critical apparatus of this portion of text is therefore rather meagre, collecting only the (supposed) misreadings. That is why I decided to put this apparatus in endnotes, allowing the reader to compare C's text with extensive portions of F (mainly the *determinationes* and the *solutiones rationum*), and with other related texts. I have always tried to reproduce the orthography of the mss., in the text as well as in the apparatus, with the exception of the form *-ti-* before vowels (which is often undistinguishable from the form *-ci-*). The punctuation, however, follows modern usage.

References

A. Sources

Aegidius Romanus. *Expositio super libros Rethoricorum Aristotilis* (= *Commentaria in Rhetoricam Aristotelis*). Venetiis. 1515

Iacobus de Duaco. *Questiones supra librum Posteriorum*. ms. Klosterneuburg, Stiftsbibl., CCI.274: f.148ra-161va

pseudo-Boethius de Dacia. *Questiones super libros Posteriorum*. ms. Salamanca, Biblioteca Universitaria, 1839: f.94va-114va

pseudo-Boethius de Dacia. *Questiones super libros Priorum*. ms. Brugge, Stedelijke Openbare Bibliotheek, 509: f.31ra and ff.

Sigerus de Courtrai. *Ars Priorum*. ed. G.Wallerand, in: *Les oeuvres de Siger de Courtrai. Etude critique et textes inédites*. Louvain: Inst. Sup. de Philosophie, 1913 (Les Philosophes Belges, 8)

Simon de Faverisham. *Questiones super libros Posteriorum*. ms. Milano, Biblioteca Ambrosiana, C.161 inf.: f.79va-99rb

B. Secondary Literature

Ebbesen, Sten. 1976. "Anonymus Aurelianus II. Appendix". *CIMAGL* 16: 85-120

-- . 1977. "Introduction". in: *Incertorum Auctorum, Quaestiones super Sophisticis Elenchos*, ed. S.Ebbesen, Hauniae: DSL/G.E.C.Gad (Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi, VII)

Ebbesen, S. & J.Pinborg. 1970. "Studies in the Logical Writings Attributed to Boethius de Dacia". *CIMAGL* 3: 1-54

Gauthier, René-Antoine. 1989. *S.Thomae de Aquino Expositio libri Posteriorum. Editio altera retractata*. Roma-Paris: Commissio Leonina-Vrin

Hamesse, Jaqueline. 1974. *Les Auctoritates Aristotelis. Un florilège médiéval. Etude historique et édition critique*, Louvain-Paris: Publ. Universitaires-Nauwelaerts (Philosophes Médiévaux, 17)

Hissette, Roland. 1977. *Enquête sur les 219 articles condamnés à Paris le 7 mars 1277*. Louvain-Paris: Publ. Universitaires-Nauwelaerts (Philosophes Médiévaux, 22)

Maierù, Alfonso. 1987. "Influenze arabe e discussioni sulla natura della logica presso i Latini fra XIII e XIV secolo". in: *La diffusione delle scienze Islamiche nel Medio Evo Europeo*, Roma: Accademia Nazionale dei Lincei. 243-267

Marmo, Costantino. 1990. "Suspicio. A Key Word to the Significance of Aristotle's *Rhetoric* in Thirteenth Century Scholasticism". *CIMAGL* 60: 145-198

Pattin, Adrian. 1971. *Simplicius. Commentaire sur les Catégories d'Aristote. Traduction de Guillaume de Moerbeke*. ed. A.Pattin. Louvain-Paris: Publications Universitaires-Nauwelaerts (Corpus Lat. Comm. in Arist. Graec., V/1)

Pinborg, Jan. 1970. "Petrus de Ybernia. Quaestiones super Post. Anal., series B, F 31ra-vb", in Ebbesen & Pinborg 1970: 17-22

- . 1973. "A New Ms. of the Questions on the Posteriora Analytica Attributed to Petrus de Alvernia (Cm. 8005) with the Transcription of Some Questions related to Problems of Meaning". *CIMAGL* 10: 48-62.

Verbeke, G. 1961. *Ammonius. Commentaire sur le Peri hermeneias d'Aristote. Traduction de Guillaume de Moerbeke*, ed. G.Verbeke. Louvain-Paris: Publications Universitaires-Nauwelaerts (Corpus Lat. Comm. in Arist. Graec., II)

Conspectus siglorum

[]	Verba his signis inclusa delenda censeo
[[]]	Verba his signis inclusa ipse scriba deleuit vel expunxit (in apparatu)
< >	Verba his signis inclusa addenda censeo
+ +	Verba his signis inclusa corrupta esse censeo
***	Lacuna
(?)	Lectio incerta
...	Verba quae legere nequivi
a.c.	ante correcturam
a.m.	alia manus
add.	addidit scriba
exp.	expunxit scriba
in mg.	in margine
om.	omisit scriba

Addenda et corrigenda**CIMAGL 60, 1990**

p. 167, n. 90 (6 l. from below)

Verbeke 1966 read Verbeke 1961

p.197

after "Maloney 1983" add:

Muckle, J.T. 1937-38. «Isaac Israeli, Liber de definicionibus», *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age* 11: 299-340.

p.198

after "Taisbak 1981" add:

Verbeke, G. 1961. Ammonius. *Commentaire sur le Peri hermeneias d'Aristote. Traduction de Guillaume de Moerbeke*, Louvain-Paris: Publ. Universitaires-Ed. Béatrice Nauwelaerts (Corpus Lat. Comm. in Arist. Graec., II).

Anonymus Cordubensis, Questiones super primum librum Posteriorum

<Prohemium>

*Omnis doctrina et omnis disciplina.*¹ Sicut dicit Aristotiles primo et x^o *Ethicorum*, felicitas hominis est operatio perfecta hominis secundum uirtutem.² Uirtutum autem alia est politica siue moralis, alia est intellectualis,³ et secundum hoc hominis est duplex felicitas: alia politica siue practica, reliqua uero speculatiua.⁴ Felicitas politica est operatio secundum uirtutem politicam, speculatiua autem secundum uirtutem^a intellectualem. Perfectissima autem uirtus intellectualis est sapientia, ut dicitur vi^o *Ethicorum*,⁵ et ideo operatio hominis secundum habitum sapientie est ultima felicitas hominis speculatiua. Sapientia autem cum sit respectu multorum, maxima tamen sapientia consistit in consideratione intelligibilis^b primi, et ideo ponimus ultimam felicitatem hominis simpliciter consistere in contemplatione intelligibilis primi, scilicet dei, ita quod felicitas politica et omnia alia hominis ordinantur ad felicitatem contemplatiuam, ut uult Aristotiles in eodem x^o.⁶

Nunc autem quando aliquid est finis alicuius, omnium operationum eius sumenda est ratio ex fine, quia omnes debent ordinari in finem; homo autem cognitionem aliorum entium habet et eorum cognitionem appetit, quare hoc est propter ultimum finem; ita quod cognitio aliorum entium ordinatur in cognitionem primi.

Et huius est alia ratio, quia notissima secundum naturam suam sunt nota minime nobis, ut patet ex secundo *Methafisice*;⁷ nunc autem primum ens notissimum est secundum naturam suam, minime autem nobis; omnia uero alia minus nota sunt secundum naturam suam et magis nota nobis. In scientiis autem ex notioribus nobis et minus notis^c secundum naturam ad minus nobis nota et magis uera^d secundum naturam, ut patet^e principio primi *Phisicorum*.⁸ Quare in cognitionem primi procedendum est ex cognitione aliorum entium.

Et iterum non possibile est habere scientiam de aliis entibus sine modo sciendi: sicut enim sine uia non possibile est venire ad terminum uie, sic nec sine modo sciendi habere scientiam. Et hunc modum sciendi dicimus logicam, que quidem docet modum sciendi^f in aliis scientiis particularibus, et ideo necessarium est prius cognoscere logicam, quia sine ea cognitionem separatorum a materia, in qua stat hominis beatitudo,^g nec etiam aliorum <entium>^h contingit habere. Et, si qui cognitionem habeant separatorum, etsi prius non nouerint logicam, ex necessitate habent eam ex natura uel ex casu uel tali aliquoⁱ modo. Et ideo dicit Aristotiles

^a politicam... uirtutem] om. F

^b intelligibilis] F; intellectualis C

^c notis] nobis C; om. F

^d uera] veri (vbi?) C; om. F

^e patet] in add. F

^f sicut enim... modum sciendi] om. F

^g beatitudo] habitudo C F

^h <entium>] add. F

ⁱ aliquo] alio F

primo *Elenchorum* quod omnes sillogizant et arguunt, et sapientes et ydiote, set sapientes secundum artem, ydiote uero a casu.⁹ Sic igitur oportet precognoscere modum sciendi qui est logica.

Nunc autem modus sciendi duplex est. Quidam est proprius vnique scientie (ut in naturalibus <est>^a quidam modus sciendi proprius et est logica propria illi<s>¹⁰ que traduntur^b in principio libri *Phisicorum*;¹¹ et similiter quidam proprius in moralibus, sicut patet in primo *Ethicorum*¹²); et ille traditur in qualibet scientia. Alius autem est modus sciendi communis omnibus uel etiam pluribus scientiis, et istud necesse est determinare^c diuisim et separatim ab aliis scientiis, quia quando aliquid commune consequitur aliqua plura necesse est seorsum istud determinare ne oporteat istud multotiens repetere in diversis partibus scientiarum, quod esset superuacuum et inconueniens, ut dicit Aristotiles I^d *De generatione animalium*.¹³ Et illam partem philosophie in qua traditur cognitio istius modi dicimus logicam, et ideo ipsam necessarium est cognoscere.

Ex dictis igitur patet quis sit finis logice et que /f.80vb/ necessitas et utilitas eius et quid subiectum.

Qui<a>^e enim <logica> modus sciendi est <uel modum sciendi> declarat^f et modus sciendi ordinatur in cognitionem uel scientiam rei, ideo logica ordinatur ad cognitionem aliarum scientiarum et vltius cognitio earum^g ad ultimum finem^h hominis, ut ad primum bonum; et ideo cognitio aliarum scientiarum est finis proximus, <primum>ⁱ bonum autem est finis remotus.

Et patet utilitas et necessitas, quia sine ea non contingit scire <alia>,^j ut prius dictum est.

Et patet subiectum, quia logica modum sciendi^k considerat et determinat. Et ideo necesse est quod sit de eo sicut de subiecto quod reperitur in omnibus et quod potest per omnia determinari. Nichil autem videtur tale nisi ens uel aliquid ei equale, et ideo ens sub aliqua^l ratione est subiectum in logica. Non quidem ens secundum quod ens, quia sic est subiectum in methafisica, set ens rationis, uel secundum quod <est>^m sub operatione rationis, sicut et actus rationis, quia in quolibet ente potest reperiri ens rationis sicut et actus rationis.¹⁴ Ita quod sicut methafisicus ex propriis principiis entis secundum quod ens declarat naturam entium et proprietates eorum, secundum quod entia sunt, et principia substantiarum aliarum, et logica [est] ex

^a <est>] add. F

^b illi<s> que traduntur] illi que tradit C; illi que ita dicitur F

^c determinare] de add. et exp. C

^d I] secundo F

^e qui<a>] quia F

^f <uel modum sciendi> declarat] uel modus sciendi determinat F

^g earum] F; eorum C

^h ultimum finem] cognitionem ultimis finis F

ⁱ <primum>] add. F

^j <alia>] add. F

^k sciendi] in omnibus add. F

^l aliqua] F; ani(?) C

^m <est>] add. F

propriis principiis entis secundum rationem, secundum quod cadit sub operatione rationis, determinat principia^a aliarum scientiarum et etiam quedam principia in methafisica.^b Et ideo cum sit de ente secundum rationem sicut de subiecto dicitur scientia rationalis. Vnde et logica dicitur^c <a logos>. Logos enim vno modo <est ratio>,^d <alio modo est sermo>.¹⁵ Non autem dicitur a logos^e quod est sermo, quia sermonem per se non considerat, set tantum secundum accidens, ut in quantum est^f signum alicuius rationis quam per se considerat, uel quia fundatur super ipsum ratio talis, uel quia aliquam aliam attributionem habet ad ipsum. Vnde non est scientia sermocinalis;^g set est subiectum in logica^h, scilicet, ens prout cadit sub operatione rationis.

Et hoc est quod dicit Auicenna, quod logica est de secundis intentionibus adiunctis primis.¹⁶ Primam autem intentionem uocat naturam rei que non fitⁱ ex actione intellectus, secundam autem uocat quam constituit intellectus super illam naturam. Et tales sunt huiusmodi rationes ut 'genus' et 'species', et ratio subiecti et predicati, que causantur in rebus a ratione.

Quoniam ergo ens secundum quod cadit sub operatione intellectus, uel rationis, est subiectum in logica, necesse est logicam secundum huius diuisionem distingui,^j scilicet secundum distinctionem actus siue operationis intellectus. Hec autem est triplex. Vna quidem dicitur^k indiuisibilium intelligentia, et a quibus<dam>^l dicitur simpliciter informatio^m intellectus.¹⁷ Alia autem est componere et diuidere, secundum quam dicitur intellectus uerus uel falsus. Tertia autem est collectio vnus ad aliud, per quam intellectus ex uno cognito deuenit in cognitionem alterius; et secundum hoc ens potest cadere sub operatione qualibet intellectus.

De ente autem secundum quod cadit sub operatione prima intellectus, scilicet prout in ea fundantur simplices rationes, ut ratio subiecti et predicati, generis et speciei, determinatur in libro *Predicamentorum*, qui est de decem generibus primis. De eo autem ut cadit sub operatione secunda intellectus in libro *Peryermenias* determinatur, in quo determinatur de interpretatione et enunciatione queⁿ consistunt in compositione uel diuisione aliqua.^o Ens autem prout cadit sub tertia operatione intellectus distinguitur sicut et ipsa operatio.

^a scientiarum aliarum, et logica est: ex propriis principiis entis secundum rationem, secundum quod cadit sub operatione rationis, determinat principia] om. F

^b in methafisica] immediata F

^c dicitur] a logos quod est sermo add. F

^d <est ratio>] add. F

^e logos] proprie add. F

^f est] accidens add. et exp. C

^g sermocinalis] hoc autem est falsum in scientia logica add. F

^h Sed est subiectum in logica] om. F

ⁱ fit] F; sit O

^j distingui] diuidi F

^k dicitur] coniect ex differentia C; om. F

^l quibus<dam>] F

^m informatio] formatio F

ⁿ que] conscit add. et exp. C

^o aliqua] ani(?) C; aliquorum F

Ars enim et ratio imitatur naturam in operatione.¹⁸ Nunc autem natura quandoque et in quibusdam in operatione sua non^a deficit, ideo^b semper se habet vno modo et necessario, ut patet in motu superiorum corporum: moventur enim natura et semper eodem modo indesinenter.^c Quandoque et etiam in quibusdam non operatur semper eodem modo, set ut frequenter, ut accidit in generatione animalium.^d Quandoque uero totaliter deficit a fine intento propter corruptionem alicuius principii, sicut accidit in monstruosis.¹⁹

Et ideo sic<ut> est in arte, et <in> ratione. Quandoque enim ratio con<fer>ens^e vnum ad aliud quadam necessitate [ut]^f in conferendo firmatur ut non possit deficere;^g et de ente prout cadit sub ista operatione intellectus,^h determinatur in parte logice que dicitur analeticaⁱ siue iudicativa;^j et secundum hanc operationem inducit /f.81ra/ sicut^k finem principalem scientiam^l que est habitus conclusionis per huiusmodi collectionem concludere.^m

Quandoque autem ratio conferens vnum ad aliud non potest necessario inferre nec in scientiam ducere simpliciter, set in fidem aliquam; et de ente ut sub isto actu rationis cadit determinatur in parte logice que dicitur inuentiva. Quandoque autem ratio conferens vnum ad aliud nonⁿ potest in finem <suum>^o qui est scientia uel fides, set totaliter deficit propter corruptionem alicuius principii; et de ente prout sub isto actu rationis cadit determinatur in parte logice que dicitur sophistica. Sic igitur logice, secundum quod consistit in ratiocinatione^p et collectione,^q tres sunt partes, scilicet iudicativa, inuentiva et sophistica.

Iudicativa autem dicitur pars illa in qua determinatur de ente ut cadit sub isto actu rationis qui necessario constituit^r vnum ex alio, quia iudicium est determinatio alicuius cum certitudine sententie,^{s20} ut dicit Tullius: de hiis enim iudicamus quorum certam cognitionem habemus.²¹ Et ideo, quia ista pars logice per certitudinem procedit, ut dictum est, dicitur iudicativa. Iudicium autem de alico fit certum per

^a non] F; ut(rum) C

^b ideo] imo F

^c indesinenter] indesignanter C; et non desinit F

^d animalium] naturalium F

^e con<fer>ens] F

^f ut] om. F

^g deficere] determinare F

^h intellectus] rationis F

ⁱ analetica] F; analatica C

^j iudicativa] indicativa F (et in subseq.)

^k sicut] sibi F

^l scientiam] F; sciât C

^m concludere] conclusa C, -am F

ⁿ potest necessario inferre nec in scientiam ducere simpliciter, sed in fidem aliquam; et de ente ut sub isto actu rationis cadit determinatur in parte logice que dicitur inventiva. Quandoque autem ratio conferens unum ad aliud non] om. F

^o <suum>] add. F

^p ratiocinatione] secundo + lacuna quinque litt. F

^q collectione] collatione F

^r constituit] constituit C a.c.; infert F

^s sententie] scientie F

resolutionem eius in sua principia. Et ideo scientia iudicatiua dicitur resolutoria, siue analetica. Resolutio autem huius <actus> rationis, uel entis ut cadit sub operatione ista rationis, potest fieri quantum ad formam uel quantum ad materiam; et resolutio in ea que pertinent ad formam dicitur resolutio in priora, resolutio autem <in ea>^a que pertine<n>t^b ad materiam dicitur resolutio in posteriora. Et ideo due sunt partes iudicatiue. Et prima quidem traditur in libro *Priorum Analeticorum*, vnde et ex hoc nomen habet. Secunda uero traditur in libro *Posteriorum Analeticorum*.²²

Inuentiua autem dicitur quoniam, cum ratio a fine principali, scilicet scientia, deficiat, quandoque potest in fidem^c uel opinionem et ad hoc ordinatur scientia de sillogismo dyaletico que^d traditur <in>^e libro *Topicorum*;²³ quandoque autem deficit ab opinione et ducit in suspicionem^f aliquam <de conclusionem. Et de tali actu rationis uel de ente ut cadit sub operatione rationis est scientia>^g que est de sillogismo rethorico quam tradit Aristotiles in *Rethorica*.^{h24} Quod autem rethorica sit pars logice expresse dicit Aristotiles in principio *Rethorice* sue.²⁵ Quandoque autem deficit ratio in conferendo ab opinione et suspicione, et ducit in cognitionem aliqualem, scilicet estimationem, de conclusionem. Et de actu rationis tali, uel de ente ut cadit sub tali actu, est scientia de sillogismo poeticoⁱ qui ex quibusdam decenter inpresentatis^j est sillogizatus.²⁶ Et quod poetria^k sit pars logice dicit Aristotiles in *Poetria*^l sua.²⁷ Et sic patet diuisio inuentiue.

De tertia^m autem operatione secundum quam deficit ratio totaliter a fine suo propter corruptionem alicuius principii est scientia sophistica.²⁸

Et ita in vniversali tres sunt partes logice: scilicet inuentiua, iudicatiua et sophistica. Inuentiue etiam tres sunt partes: dyaletica, rethorica et poetria.ⁿ Iudicatiue autem due: ut que est de resolutione in priora et^o <que est de> resolutione in posteriora.

De parte autem iudicatiue que est resolutio in posteriora est presens intentio, et hec traditur in libro *Posteriorum Analeticorum*, id est resolutoriorum,²⁹ vnde secundum hoc intitulatur liber *Posteriorum Analeticorum*, id est resolutor<ior>um^p in posteriora. Resoluit enim Aristotiles demonstrationem in sua principia. Primo

^a <in ea>] add. F

^b pertine<n>t] F

^c fidem] finem C F

^d quae] qui F

^e <in>] add. F

^f suspicionem] suppositionem F

^g <de conclusionem... est scientia>] de conclusionem. Et de tali ente ut cadit sub operatione rationis est scientia add. F

^h *Rethorica*] *Rectorica* C; *Rethoricis suis* F

ⁱ poetico] politico F

^j inpresentatis] representatis F

^k poetria] poeta C; politica F

^l *Poetria*] *Politica* F

^m tertia] F; cuius C

ⁿ Inuentiue etiam tres sunt partes: dyaletica, rethorica et poetria] om. F

^o et] de add. F

^p resolutor<ior>um] resolutorum F

enim proponit quid est scire, quod est principium demonstrationis, et deinde per ipsum definit demonstrationem, et cum determinauit^a quid est demonstratio resoluit ea<m>^b in sua principia, ut manifestum erit.

<questio 1: utrum logica sit scientia>

Sed circa³⁰ predicta accidunt <quedam> difficultates, et ideo primo queritur utrum logica sit scientia.^c

Et videtur quod non,

<1.> quia modus sciendi non est scientia, sicut nec modus rei [non] est res; set logica est modus sciendi, ut patet ex dictis; quare etc.

<2.> Item, habitus qui generatur per sillogismum dyaleticum et sophisticum non est scientia, set est opinio et fantasia aliqua; set quedam in logica et multa declarantur per sillogismum dyaleticum, ut dyaletica que est pars eius, et quedam per sophisticum, ut videtur quantum ad partem eius que est sophistica; quare etc.

Oppositum arguitur,

<3.> quia illud quod declaratur ex principiis per se notis videtur esse habitus certus et scientia, set logica est³¹ huiusmodi. Declarantur enim in ea conclusiones ex principiis per se notis, ut patet in libro *Priorum et Posteriorum*, quare logica <etc.> /f.81rb/

Et dicendum quod logica scientia est. Scientia enim non est nisi habitus certus qui aggeneratur per sillogismum demonstratiuum; est enim scientia eorum que non contingit aliter se habere, et ideo est certa, vt patet ex vi^{to} *Ethicorum*.^d Si igitur logica ex principiis certis declarat, ut³² ex diffinitionibus et suppositionibus per se notis, naturam sillogismi simpliciter, et proprietates eius ostendit,³³ et similiter aliorum sillogismorum in speciali, quare est scientia. Dico autem logicam scientiam sicut dicimus scientiam habitum multarum conclusionum:³⁴ quandoque enim dicimus scientiam habitum vnus conclusionis ta<ntu>m, et dicimus logicam scientiam multarum conclusionum habitum non quia omnes conclusiones demonstrantur in logica, set quia plures concluduntur per demonstrationem quam aliter.^e

^a determinauit] determinauerit F

^b ea<m>] F

^c Cf. Iacobus de Duaco, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.1: f.148rb (arg.1); F f.27vb; ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Pr.*, I, q.1: f.31rb (arg. pro, and sol. arg.); ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.1: f.94va (arg. pro, and sol. arg.).

^d *Eth. Nic.* VI, 3 1139b 20-21: "omnes enim suspicamus quod scimus non contingere aliter se habere" (tr. Gross., text. rec., AL XXVI.1-3: 480, 15-16; cf. Hamesse 1974: 240, n.109).

^e F f.27vb: "Ad hoc dicendum quod loica scientia est: nam scientia est habitus certus (cuiuslibet, ms.) a<d>generatus per demonstrationem. Quod autem sit habitus certus (cuiuslibet, ms.) apparet per Aristotilem dicentem quod scientia est eius quod impossibile est aliter se habere, quia scientia est habitus certus ultimus ultimans per sillogismum demonstratiuum adgeneratus; loica autem talis habitus est, quantum saltim ad eius multas uel plures conclusiones: quoniam enim in loica traditur cognitio passionum sillogismi uel eius partium, de sillogismo et eius partibus, et hoc per principia illius sillogismi, uel eius partium. Et bene dico 'quantum ad eius multas conclusiones', quoniam etsi Aristotiles non semper in loica per

<ad 1.> Et cum arguitur quod modus sciendi non est scientia, dicendum quod immo necessarium est deuenire ad aliquam scientiam que idem <sit> cum modo sciendi, sicut in entibus necessarium est deuenire ad aliquod ens quod non differt a suo esse et suo modo essendi, quia non est procedere in infinitum. Si enim in aliqua scientia modus sciendi differat a scientia, cum de illo modo sciendi possit esse scientia, queritur tunc utrum modus sciendi sit idem cum scientia; et si <sit> alius,³⁵ cum ille modus sciendi sit scientia aliqua, queritur³⁶ de illo. Et sic in infinitum procederetur, quod est inconueniens; uel erit status in aliquo in quo scientia et modus sciendi non differunt. Et hunc modum sciendi dicimus 'logica', ita quod logica est scientia et est modus sciendi in aliis et in seipsa. Et hoc habet logica, quia est de actu rationis qui quidem potest reflectere se super actionem suam:^a possum enim intelligere me intelligere illud et iterum possum hoc intelligere, et sic in infinitum. Sic igitur modus sciendi est scientia, et ideo etc.^b

<ad 2.> Et cum arguitur quod habitus ageneratus per sillogismum dyaleticum³⁷ non est scientia, verum est; et cum dicitur quod dyaletica que est pars logice est huiusmodi, dicendum quod dyaletica dupliciter dicitur: Vno modo habitus qui est de sillogismo dyaletico, et sic est pars logice, ut predeterminedatum est; alio modo habitus qui generatur per sillogismum dyaleticum, et sic non est pars logice, set est opinio. Similiter dicitur sophistica dupliciter: vno modo habitus qui est de sillogismo sophistico, quomodo procedit et quomodo peccat, et sic est pars logice; alio autem modo habitus generatus per sillogismum sophisticum, et sic non est nisi deceptio, et non est pars logice. Dyaletica igitur et sophistica, secundum quod sunt partes logice, non sunt habitus generati per sillogismum dyaleticum; forte unum, multo tamen plura <sciuntur> per sillogismum demonstratiuum. Et ideo ex hoc <logica> denominatur

demonstrationem procedat, frequenter tamen per demonstrationem procedit, ut saltem quando declarat aliquas passiones de sillogismo et eius partibus, et de dyaletica, et de demonstratione, et de aliis consimilibus. Sic ergo dicendum est quod loyca est scientia."

^a Cf. *De an.* III, 4 429b 5-6, 9-10; 430a 2 (cf. Hamesse 1974: 186, n. 142).

^b F f.27vb: "Ad primum argumentum in oppositum: 'modus sciendi non est scientia', dicendum quod si illa propositio uniuersaliter intelligatur falsa est; immo est deuenire ad aliquam scientiam que sic simul cadit cum modo sciendi. Cuius probatio est: nam si non esset aliqua scientia que etiam esset modus sciendi, immo semper differret scientia a modo sciendi, tunc esset processus in infinitum, quod apparet. Sumamus enim unam scientiam: illa habet modum sciendi quod aut est idem illi scientie, aut non. Si sit idem, propositum habetur; si diuersum, cum ipsum oporteat esse notum(?), habebit modum sciendi idem uel diuersum, et sic erit dare aliquam scientiam que sit etiam modus sciendi. Sic igitur apparet quod est processus in infinitum; hoc autem est inconueniens; quare necesse est dare aliquam scientiam que sit scientia et modus sciendi, non solum modus sciendi respectu aliarum scientiarum, set etiam respectu sui ipsius: illa quidem est loyca. Cuius ratio est quod cum loyca sit de ente ut apprehensum est ab intellectu, intellectus autem reuertitur supra seipsum, nam intelligens seipsum intelligit; ideo loyca est scientia et modus sciendi non solum respectu aliarum scientiarum, set etiam respectu sui ipsius, et causa quare hoc sit dicta est." Cf. Simon de Faverisham, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.1: f.79vb. It should be noticed that Iacobus de Duaco did not employ a *reductio ad impossibile* in order to solve the first argument: "Ad primam rationem dicendum quod modus sciendi non est scientia illa cuius est modus sciendi, scilicet scientia specialis. Scire tamen modum diffiniendi, sillogizandi etc. est aliquid scire. Vel dicendum quod minor est falsa, cum dicitur quod non est scientia. Dicendum quod falsum est quia logica est scientia et modus sciendi respectu aliarum et sui ipsius" (*Quest. sup. An. Post.*, I, q.1: f.148va).

scientia.^a

<questio 2: utrum logica sit scientia communis>

Queritur consequenter utrum logica sit scientia communis.^b

Et videtur quod non,

<1.> quia quod est <de>terminati generis non est commune omnibus; set logica est determinati generis: est enim de sillogismo et de sermone, et ista sunt determinata entia; quare etc.

<2.> Item, si esset scientia communis, subalternaret sibi alias scientias; set hoc non videtur, quod alie scientie sint sub logica.

Oppositum arguitur,

<3.> quia totum est maioris communitatis quam aliqua³⁸ partium; set logica est totum respectu dyaletice et sophistice, et iste sunt scientie communes, ut dicitur 4to *Metaphisice*; quare etc.^d

Et dicendum quod communitas scientie uel particularitas est secundum communitatem uel particularitatem subiecti: ratio enim habitus et potentie sumitur ex actu, [et ideo actus]³⁹ et ratio⁴⁰ actus ex obiecto. Nunc autem scientia habitus est et subiectum obiecti rationem habet, quare secundum communitatem subiecti est communitas scientie. Nunc autem subiectum logice est ens secundum quod cadit sub ratione uel actu rationis, et sub⁴¹ intentionibus communibus, ut prius dictum est,

^a F f.27vb-28ra: "Ad aliud: 'scientia est habitus adgeneratus per sillogismum demonstratiuum', concedo. Tu dicis: 'loyca // non est huiusmodi quantum ad aliquas partes sui, ut quantum ad dialecticam et sophisticam'. Dicendum quod aliqua scientia potest dici dialectica dupliciter. Uno modo eo quod sit habitus generatus uel acquisitus per sillogismum dialecticum, quia procedit ex probabilibus ut probabilia: nam etsi accipiat quandoque propositiones necessarias, non accipit eas in quantum necessarie sunt, sed in quantum probabiles, et hoc modo dialectica non est scientia proprie, imo opinio siue habitus sub formidine ad suum oppositum. Alio modo potest dici dialectica habitus adgeneratus siue cognitio alicuius passionis sillogismi dialectici [adgenerandum] <et de> sillogismo dialectico per demonstrationem, sicut propria passio hominis. Et dialectica hoc modo scientia est, et hoc modo est pars loyce. Eodem modo est dicendum de sophistica. Potest enim dici sophistica habitus adgeneratus per sillogismum sophisticum, et hoc modo sophistica non est scientia, immo est habitus hoc modo deceptorius siue deceptio. Uel potest dici sophistica alicuius cognitio proprietatis <uel> passionis sophistici sillogismi et de sillogismo per demonstrationem acquisita[m]. Et hoc modo est scientia, et hoc modo sophistica pars est ipsius loyce. Et sic patet quid dicendum ad id."

^b Cf. F f.28ra; ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Pr.*, I, q.5: f.32ra-b. Iacobus de Duaco does not face this problem under this same heading, he discusses in qq.3 and 4 (f.148va-b) "vtrum logica sit communis omni enti" and "vtrum logica differat a metaphisica", and in q.5 (f.148vb) "vtrum logica sit prior aliis scientiis". He also, as the Anonymus Cordubensis, makes use probably of the Arabic translation of *Metaphysics* (see below, q.3, app.).

^c *Met.* IV, 2 1004b 19 (cf. q.3, app.).

^d F f.28ra refers to *Soph. El.*, 9 170a 35, or 172a 12: "Oppositum arguitur, quoniam totum est maioris communitatis et ambitus quam pars sua, aliter enim non esset totum; set dialectica et sophistica, que sunt partes loyce, sunt communes et non sunt alicuius generis determinati, ut dicitur in *Elenchis*, saltem hic dicitur id de (idem, ms.) dialectica; set cum loyce est totum respectu dialectice, ergo loyce multo plus est scientia communis, neque alicuius generis determinati."

secundum quod est commune omnibus entibus: non enim est aliquod ens quin super ipsum possit fundari aliqua ratio et intentio quam considerat logicus; quare logica est communis omnibus. Ita quod si methaphisica, que est de ente secundum quod ens, de omnibus⁴² entibus et substantiis in eo quod entia sunt <determinat>, et determinat principia aliarum scientiarum ex principiis entis secundum quod ens, similiter et logica, que est de ente secundum rationem, communis est omnibus entibus et scientiis et ex principiis entis secundum quod huiusmodi procedit ad declarandum principia aliarum scientiarum secundum quod possibile est. Est igitur logica scientia communis.^a

<ad 1.> Et cum arguitur /f.81va/ quod illud quod est determinati generis non est commune omnibus, verum est, nisi illud genus commune sit omnibus, ita quod attributionem habet ad omnia. Et cum dicitur quod sillogismus <est> ens determinatum, verum est, etsi tamen omnia attribuuntur ad ipsum, quia in quolibet genere ens potest reperiri, et ideo etc. Et cum dicitur quod est de sermone, qui est determinatum, dicendum (sicut predictum est) quod logica per se de sermone non⁴³ considerat et absolute, set per se ens rationis; etsi sermo alicam attributionem habeat ad ipsum, per accidens sermonem considerat, ut de eo quod signum huius aut in eo quod super sermonem fundatur, quare(?) huiusmodi ratio.^b

<ad 2.> Et cum arguitur quod si esset communis sibi subalternaret alias <scientias>, dicendum quod verum est alico modo, vnde et in omnes scientias descendit et subiectum eius alico modo subalternat subiecta aliarum scientiarum, sicut ens omnia alia entia.

^a F f.28ra: "Ad hoc dicendum quod communitas et particularitas scientie attenditur penes communitatem et particularitatem sui obiecti, siue subiecti. Nunc enim habitus sumitur ex actu, actus autem ex obiecto, et ideo ad uidendum utrum loyca sit scientia communis inspiciendum est ad obiectum ipsius. Obiectum autem loyce, siue subiectum, est ens secundum quod cadit sub operationibus anime, siue secundum quod super ipsum fundantur huiusmodi rationes et intentiones loycales. Nunc autem sub ente secundum quod cadit sub ratione multa entia sunt contenta de quibus alie scientie determinant; vnde loyca ex rationibus fundatis supra ens secundum quod est in anima determinat principia aliarum scientiarum. Et ideo cum ratio scientie uel communitas sumi debeat a ratione subiecti sui dicendum quod loyca est scientia communis, ita quod determinate de aliquo sicut de subiecto; tunc enim esset scientia indeterminata; set est communis, hoc est alicuius determinate, indeterminati tamen respectu aliorum entium quorundam. Sic igitur dicendum quod loyca est scientia communis, eo modo intelligendo 'communis' quo dictum est."

^b F f.28ra: "Ad argumentum in oppositum, cum dicit: 'illa scientia que est alicuius generis determinati non est scientia communis', dicendum quod illa scientia que est alicuius generis secundum se determinati, indeterminati tamen respectu quorundam aliorum que illi attribuuntur, illa scientia communis est, quia et subiectum suum commune est. Tu dicis: 'loyca est alicuius generis determinati, quia de sillogismo <et sillogismus> est ens determinatum', verum est quod sillogismus secundum se est determinatum, tamen est indeterminatum respectu quorundam ei attributorum. Sillogismus enim secundum quod est subiectum in loyca, omnia ei determinata attribuuntur, et respectu illorum quid (quod, ms.) indeterminatum est; similiter ens secundum quod cadit in ratione de quo est loyca sicut de subiecto. Nam ens sic consideratum est subiectum in loyca, alio tamen modo quam sillogismus: + quoniam illa potentia rationis + ens in quantum tale in se determinatum est, tamen respectu aliorum consideratorum ut sunt in anima, cuius <modi> sunt sillogismus dialecticus et demonstratiuus, ens enim <in quantum> ens <est in> determinatum. Quod etiam dicis: 'est de sermone sicut de subiecto qui est ens determinatum'. Vnde non credo quod loyca sit sermocinalis scientia, set potius rationalis; ut si sit de sermone non est de ipso nisi in quantum attribuitur ei ens (enti[[s]], ms.) intellectum ut sic."

<questio 3: utrum logica sit de ente sicut de subiecto>

Consequenter queritur utrum logica sit de ente sicut de subiecto, sicut suppositum est.^a

Et uidetur quod non,

<1.> quia diuersarum scientiarum diuersa sunt subiecta; logica et methafisica sunt diuerse scientie et ens est subiectum methafisice; ergo non est subiectum logice.

<2.> Item, scientia que est de ente est scientia re<a>lis; set logica non est scientia realis set sermocinalis seu rationalis; quare non est de ente sicut de subiecto.

Oppositum patet ex predictis.

Et dicendum quod ens est subiectum in logica, et hoc patet ratione Aristotilis 4to *Methafisice*.^b Dicit enim quod circa idem laborant dialecticus et methafisicus et sophista, et hoc quia de omnibus considerant, ut manifestum est de se; set si considerant de omnibus, hoc per aliquod commune omnibus; nichil autem est tale nisi ens uel aliquod equale ei quod ens, quare ens est subiectum in methafisica et etiam in logica.^c

Et iterum hoc patet, quia scientia non descendit in scientiam nisi per descensum subiecti in subiectum, ut dicitur inferius, quia in scientia non uidetur nisi tria: medium, subiectum et passio. Medium autem et passio appropriantur subiecto et sunt ei propria. Si igitur scientia in scientiam descendit, ita quod circa subiectum eius aliqua considerat, hoc est per subiectum proprium eius quod reperitur in illo. Cum igitur logica descendit in omnes alias scientias, hoc erit per subiectum eius. Subiectum igitur eius est commune omnibus entibus et subiectis⁴⁴ aliarum scientiarum, et hoc est ens secundum rationem, quod equiparatur enti nature. Ens igitur est subiectum in logica et non in quantum est ens, set ut cadit sub actu

^a Cf. F f.28ra; ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Pr.*, I, q.2: f.31vb; ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.3: f.94vp-95ra.

^b *Met.* IV, 2 1004b 17-25; but the anonymous author used (probably indirectly) the Arabic translation: "Logici et sophistae laborant in hoc, quod philosophus debet laborare. Scientia enim sophistica est scientia deceptorum tantum. Logici autem loquuntur de omnibus rebus, et ens est scientia communis omnibus" (in Averroes, *In Met.* IV, 2, ed. Venetiis 1562, VIII: 70B).

^c F f.28ra: "Ad hoc dicendum quod ens est subiectum in loyca, cuius probatio est secundum Aristotilem 4° *Methafisice*, qui dicit quod circa idem uersatur dialecticus, methafisicus et sophista, quoniam circa ens causatum (*pro*: tantum?), et non circa omnia entia *disputant*, set dialectica est quedam loyca, ergo loyca maxime circa omnia entia uersatur, et sic loyca omnia entia considerat; set loyca, cum sit scientia una, omnia considerare non potest nisi secundum aliquod commune illis. Non enim potest omnia considerare ut diuersa, ita quod sit una scientia: nam scientia una dicitur ex unitate eius quod consideratur in ea; id autem esse commune omnibus non potest nisi ens; ideo dicendum quod loyca est de ente sicut de subiecto, non de ente secundum quod ens est in re extra, set secundum quod cadit sub operationibus anime." The author of the MF version seems to refer to the *media translatio* (1004b 17-23): "dialetici namque et sophiste eandem subinduant figuram philosopho, quia sophistica apparens solum est sophia et dialetici de omnibus *disputant*, set omnibus commune est ens, disputant autem et de hiis, scilicet quia philosophie sunt ea communia. Nam circa idem genus *uersatur* et sophistica et dialectica cum philosophia" (AL XXV.2: 63, 23-28).

rationis.^a

<ad 1.> Ex hoc patet responsio ad primam rationem, quia logica et methafisica diuersa habent subiecta, uel idem sub diuersis rationibus: methafisice enim subiectum est ens secundum quod est ens, logice autem ens secundum quod cadit sub ratione.

<ad 2.> Similiter dicendum ad secundam rationem quod logica non est scientia realis, licet consideret ens illud prout cadit sub ratione, et ideo etc.

<questio 4: utrum sillogismus sit subiectum in logica>

Consequenter queritur utrum sillogismus sit subiectum in logica.^b

Et uidetur quod non,

<1.> quia si aliquod totum est subiectum in aliqua scientia, et in aliqua parte illius erit subiectum aliqua pars illius totius; set in aliqua parte logice, sicut in sophistica, non est subiectum aliqua pars sillogismi nec integralis, nec subiectiua: non integralis ut integralis⁴⁵ est, quia sillogismus sophisticus non est <pars> integralis⁴⁶ sillogismi, nec pars subiectiua, quia sillogismus sophisticus non est sillogismus, nec sillogismus dicatur, et est subiectum in sophistica; quare etc.

<2.> Item, nichil vnum est subiectum in toto et in parte; set sillogismus simpliciter est dictus subiectum in parte logice, ut in ea que determinatur in libro *Priorum*; quare non est in tota logica.

Oppositum <arguitur,

^a Iacobus de Duaco, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.7, holding that both *ens* and *actus rationis* can be considered as subject-matter of logic, appears to belong to an early stage in the development of the Modistic paradigm (cf. Marmo 1990: 146 and 169-70): "Ad primum istorum dicendum quod logica est de ente secundum quod cadit sub actu rationis sicut de subiecto. Possumus etiam dicere quod sit de actu rationis vt de subiecto, sicut dicemus quod color est subiectum ispius visus, et coloratum similiter, differenter tamen. Dico tunc quod ens sub rationis actu est subiectum, vel actus rationis. Melius autem dici potest quod ens sub actu rationis sit subiectum, quia subiectum scientie communis debet esse communis ad partes illius scientie, sicut scientia est communis. Modo considerandi partes ipsius logices et passionis, vt inferre conclusionem et hanc probabilem vel necessariam vel ...; set quia in scientia libri *Predicamentorum* non consideratur actus rationis, set ens sub actu rationis, quia determinatur de substantia, qualitate, et non de intentionibus que sunt secundum apprehendentem, vnde videtur ibi esse consideratio de ente secundum quod est sub actu rationis vel sub alicui intentione communi. De dyaletica et sophistica dicit Aristotiles .4.º <Methafisice> quod reducuntur ad idem genus cum methafisica et circa idem negotiantur; et ideo reperiam aliquas partes logices que sint de ente sub actu rationis. Dico quod subiectum logice est de ente sub actu rationis, quia logicus non videtur considerare actus rationis nisi secundum quod sunt circa entia, vt considerantur <in> libro *Predicamentorum*, non <vt> sunt separati ab ente. Ex hoc patet quod enunciatio(?) non habet <fieri> nisi circa entia, non determinando tamen hoc vel illud. Intelligendum tamen quod cum logicus consideret ens sicut et methafisicus, illud tamen non considerat nisi secundum quod est sub actu rationis, et ita actus rationis est id per quod ens vnum cadit sub consideratione logici. Et quia actus rationis est tamquam formale in logica, ideo possumus dicere quod actus rationis subicitur in logica, sicut color et coloratum potest dici obiectum visus. Et ita vtrumque potest probabiliter <***> vt scientia naturalis est de ente mobili et sub ratione mobilis, sic logica est de ente secundum quod cadit sub actu rationis" (f.149ra). Cf. also Aegidius, *Sup. reth.*: f.1vb.

^b Cf. F f.28ra; ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Pr.*, I, q.3: f.31vb-32ra (arg. pro, co. and sol. arg.); ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.2: f.94vb (arg. pro, co. and sol. arg.).

<3.> quia> illud de quo et cuius partibus determinatur in scientia,⁴⁷ et cui attribuantur omnia que determinantur in scientia est subiectum in illa; set sillogismus est huiusmodi in logica: determinatur enim in logica <de sillogismo> et de partibus <eius>, et omnia que in logica determinantur alicam attributionem habent ad sillogismum; quare etc.

Et dicendum quod subiectum in⁴⁸ scientia dupliciter dicitur. Vno modo aliquid quod est predicabile de omnibus que determinantur in scientia, cuiusmodi est ens in methafisica: de omnibus enim entibus predicatur. Alio autem modo dicitur subiectum aliquid principalius de quo determinatur in scientia et cui attributionem habent aliquam omnia que determinantur in scientia: scientia enim non tantum est vna que est aliquorum /f.81vb/ habentium aliquod commune vniuocum secundum illud commune, set et illa que est aliquorum plurium que non habent predicatum vniuocum, set attribuantur alicui vni sicut subiecto uel fini uel alio modo aliquo. Secundum illud commune cui attribuantur est vna, ut patet ex 4to *Methafisice*.^a Et quia substantie attribuantur omnia alia entia, ideo substantia sic est subiectum in methafisica.

Sic autem duplex <est> subiectum in logica. Subiectum enim commune predicabile de omnibus que determinantur in logica est <ens> rationis, sicut dictum est prius, et non sillogismus. Subiectum autem cui attribuantur omnia determinata in logica est sillogismus: omnia enim que in ea determinantur attribuantur sillogismo, uel sicut partes uel passionem uel priuationem uel qualitercumque aliter. Termini enim simplices et intentiones, de quibus in prima parte determinatur, attribuantur enunciationi sicut partes; enunciatio autem attribuitur sillogismo sicut pars integralis; sillogismus uero dyaleticus et demonstratiuus sicut subiectiue; sillogismus autem sophisticus sicut priuatio: non tantum enim in scientia id quod est unum(?) per modum habitus, set id quod dicit priuationem eius consideratur, ut patet inducendo in scientiis.

Subiectum etiam isto modo in logica potest dici demonstratio⁴⁹, sicut et in scientia diuina dicitur deus esse subiectum et dicitur methafisica esse de deo, quia propter ipsum et cognitionem eius determinantur omnia que determinantur in scientia diuina, et omnia ei sicut ultimo fini attribuantur. Similiter et in logica est demonstratio subiectum <eo> quod ei sicut ultimo fini attribuantur omnia que in ea determinantur. Omnia enim sunt propter sillogismum simpliciter et sillogismus simpliciter propter demonstrationem, quia cognitio indeterminati est propter cognitionem determinati, et sillogismum dyaleticum et sophisticum oportet cognoscere ne ingrediantur demonstrationem. Ideo Simplicius in commento suo super librum *Predicamentorum*^b et +Eymundus+ in commento super librum *Peryermenias*^c dicunt:

^a Cf. Averroes, *In Met.*, IV, 2, comm.2, ed. Venetiis 1562, VIII: 65M-66A.

^b Simplicius, *In Pred. Pro.*, lat. transl. in Pattin 1971, I: 6, 19-23: "Organicorum hi quidem sunt de ipsa demonstrativa methodo, hi autem de his quae ante ipsam, ut *Priora Analytica*, *Peri hermeneias* et *Praedicamenta*, hi autem de his quae demonstrationem subinduunt, ut *Loci* et *Sophistici Elenchi* et *Rhetoricae artes*."

demonstratio est finis logici negotii,^a et dicunt demonstrationem esse subiectum in logica.^b

<ad 1.> Et cum arguitur quod si totum est subiectum in tota scientia, et pars eius est subiectum in parte scientie, verum est si sit subiectum sicut commune predicabile de pluribus, uel de omnibus; si tamen sit subiectum cui attribuuntur omnia que determinantur in scientia, non oportet quod si totum sit subiectum in scientia tota quod pars eius sit subiectum in parte, set⁵⁰ aliquid⁵¹ eorum que attribuuntur toti. Et quia sic ponimus sillogismum esse subiectum in logica, ideo non oportet quod in qualibet parte logice sit subiectum aliqua pars sillogismi, set aliquid eorum que attribuuntur sillogismo, uel sicut passio uel priuatio; et sic est sillogismus sophisticus, quare etc.^c

^a Cf. Ammonius, *In Peri herm., Pro.*, lat. transl. in Verbeke 1961: 2, 22-23: "logicum quidem negotium finem habet inventionem demonstrationis." A Greek commentator called "Hemundus", "Henidum" or "Haymundus" is referred to also in the anonymous *Quaest. sup. Soph. el.*, q.56: 129; q.822: 311.

^b As one can see, none of the quoted texts from the two mentioned Greek commentators corresponds to the formula used by the Anonymus. As a matter of fact, it is the *dictum* attributed to a Greek commentator named "Alexander", and has been identified with Johannes Philoponus (Ebbesen 1976: 91). Cf. also Simon de Faverisham, *Quaest. sup. An. Post.*, I, q.1: f.80ra.

^c F f.28ra-b: "Ad hoc dicendum quod duplex potest dici subiectum in scientia. Uno modo eo quod predicatur de omnibus que determinantur in scientia, et hoc modo ens secundum quod cadit sub operatione anime est subiectum in loyca, [non] quoniam predicatur de omnibus determinatis in loica: nam sillogismus dialecticus est ens tale, et sophisticus, et propositio, et terminus, et sic de aliis, sicut in scientia diuina est subiectum ens eo quod de omnibus in illa scientia determinatis predicatur. Alio modo potest dici subiectum aliquod in scientia eo, scilicet, quod omnia determinata in scientia ei attribuuntur, et hoc modo sillogismus est subiectum in loyca: nam omnia determinata in loyca sillogismo attribuuntur uel sicut partes subiectiue, sicut dialecticus et demonstratiuus uel et rethoricus et poeticus, uel sicut partes integrales, sicut propositio et terminus, uel sicut priuatio sicut sillogismus sophisticus [ei attribuuntur]. Et sic apparet quod omnia determinata in loyca sillogismo attribuuntur; et sic uia attributionis sillogismus est subiectum in loyca sicut in scientia diuina ens primum est, siue prima causa, eo quod omnia ibi determinata <ei> attribuuntur. Et bene dico sillogismum illa uia esse subiectum in loyca. [nam omnia determinata in loyca sillogismo attribuuntur uel sicut partes subiectiue sicut dialecticus et demonstratiuus et rethoricus et poeticus, uel sicut partes integrales sicut propositio et terminus, uel sicut priuatio sicut sillogismus sophisticus ei attribuuntur. Et sic uia attributionis sillogismus /f.28rb/ est subiectum in loyca] Et si aliquis uellet dicere quod demonstratio sit subiectum eo quod alia determinata in loyca ei attribuuntur, sicut commentatores dicunt, ut sillogismus sophisticus ut sciamus quid (quod, ms.) [nichil] est quod decipit (accipit, ms.) <ne> ingrediatur demonstrationem, et sillogismus etiam attribuitur, sicut ratio uidetur innuere (nūdari, ms.), [attribuitur] ipsi demonstrationi (determinato, ms.) et ad illud negotium (illam negationem, ms.) refertur (infertur, ms.). Si inquam sic, dicere non esset inconueniens; ita quod diceremus quod ens est subiectum in loica uia predicationis, sillogismus quidem eo quod omnia que determinantur in loyca <ei> attribuuntur, <et demonstratio quia ei finaliter illa que determinantur in loyca attribuuntur,> sicut etiam in scientia diuina diceremus ens subiectum eo quod de omnibus ibi determinatis predicatur, et substantie separate quia eis aliquo modo attribua<n>tur determinata, et prima substantia quia ei omnia finaliter illa que determinantur in illa scientia attribuuntur. Et sic apparet quod loyca est de sillogismo tamquam de subiecto."

^c F f.28rb: "Ad argumentum primum in oppositum. Tu dicis: 'si totum est subiectum et pars in parte'. Ista propositio habet ueritatem de subiecto uia predicationis, vnde [si] ens ut cadit sub operationibus anime, set de subiecto uia attributionis non est uera illa propositio. Non enim est uerum quod si sillogismus uia attributionis est subiectum in loyca quod oportet quod in qualibet parte loice sit <subiectum aliqua pars eius, set> aliquid tale quod habeat attributionem ad sillogismum. Et tu dicis: 'in libro *Elenchorum*, et est pars loyce, non est subiectum sillogismus', uerum est, neque hoc oportet si sufficit quod id quod est

<ad 2.> Et cum arguitur quod nichil <vnum> est subiectum in toto et in parte, verum est secundum eandem rationem subiecti, set <non est verum> secundum diuersas rationes. Id enim quod est subiectum in alica parte scientie sicut de quo determinatur in ea, et deest commune predicabile de illis que determinantur in illa parte, potest⁵² esse subiectum in toto sicut id cui attribuuntur omnia determinata in illa scientia, ut patet in scientia diuina. Substantie enim separate subiectum sunt de quo determinatur in tota scientia sicut illud cui attribuuntur omnia determinata in illa scientia. Similiter sillogismus, licet sit subiectum in alica parte logice, tamen potest esse subiectum in tota logica, sicut id cui attribuuntur omnia determinata in ea. Alio modo solet solui et satis bene, quod sillogismus simpliciter est subiectum in parte logice, ut in libro *Priorum*: hic est sillogismus secundum quod sillogismus est absolute, et determinatur enim ibi de eo secundum se et secundum quod sillogismus est, et quantum ad ea que consequuntur ipsum secundum quod sillogismus est; sic⁵³ autem non est subiectum in tota logica; set sillogismus simpliciter, id est sillogismus totaliter uel vniuersaliter, quantum ad omnes partes eius et passiones <et partes> subiectiuas et integrales, et hoc est diuersimode, et ideo etc.^a

<questio 5: utrum de demonstratione possit esse scientia>

Consequenter queritur magis in speciali utrum de demonstratione⁵⁴ possit esse scientia.^b

Et videtur quod non,

<1.> quia nichil vnum possit esse subiectum et instrumentum in aliquo genere; set in genere scientie demonstratio est instrumentum; quare in scientia non potest esse subiectum. Minor patet, quia scientia est habitus generatus in aliquo per demonstrationem; quare etc.

<2.> Item, cum scientia est per demonstrationem, si igitur de demonstratione esset scientia, hoc esset per aliam demonstrationem, et tunc de illa demonstratione est scientia; quare /f.82ra/ erit per demonstrationem, et sic in infinitum, uel erit <status> in demonstratione de qua non est scientia, et eadem ratione standum erat in prima;⁵⁵ quare etc.

Oppositum arguitur,

subiectum habeat attributionem ad sillogismum, et sic est."

^a Cf. ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.2, ad 2: "Ad aliud dicendum quod nichil unum et idem et sub eadem ratione consideratum potest esse subiectum totius et partis; set sub diuersis rationibus bene potest. Vnde sillogismus est subiectum in *Prioribus* quantum ad ea que sibi competunt unde sillogismus simpliciter, non unde talis uel talis. Qui, quamuis non sit aliquid aliud quam ille uel iste in re, tamen proprietates aliquae conueniunt ei unde sillogismus simpliciter que (qui, ms.) non conueniunt ei unde ille uel iste, sicut aliquae conueniunt animali unde animal que non conueniunt ei unde tale uel tale. Sillogismus autem simpliciter consideratus simpliciter, id est totaliter, quantum ad ipsum sillogismum simpliciter, et partes eius subiectiuas, et proprietates earum in tota logica est subiectum tamquam illud cui omnia alia attribuuntur, sicut prius dictum est" (f.94vb).

^b Cf. Iacobus de Duaco, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.10: f.149rb-vb; F f.28rb; ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.5: f.95rb-va; Simon de Faverisham, *Quest. sup. An. Post.*, I, qq.1-2: ff.79vb-80va.

<3.> quia omnis habitus firmus generatus per sillogismum generatur per demonstrationem; habitus enim generatus per sillogismum dyaleticum non est firmus, multo magis habitus generatus per sillogismum rethoricum et poeticum. Scimus enim firmiter quod demonstratio est ex primis veris et propriis etc.; quare hoc erit per demonstrationem. Habitus autem firmus est scientia; quare etc.

Et dicenda sunt ad hoc duo. Primo quod de demonstratione est scientia, et per demonstrationem. Secundo quod per eandem demonstrationem secundum aliam rationem quam⁵⁶ secundum numerum. Ex quo demonstratio diffinitionem habet et passiones que insunt ei⁵⁷ per se, possunt⁵⁸ passiones de ea demonstrari per diffinitionem eius. Hoc autem facit <per> demonstrationem; quare de demonstratione potest esse scientia, et per demonstrationem. Et hoc observat Aristotiles inferius quod enim demonstratio sit ex primis veris etc.,^a et alias passiones eius determinauerat Aristotiles ex diffinitione demonstrationis; et hoc est quod dicit Alexander in commento suo super librum istum, quod Aristotiles demonstrando docuit demonstrare.^b

Secundi declaratio. Quia omnis demonstratio cuilibet demonstrationi est idem secundum rationem, et etiam sicut dicimus hominem ex homine generari simili et eadem specie, alio tamen in numero, similiter est in demonstratione quod demonstratio ex demonstratione alia, uel scientia ut de demonstratione alia secundum numerum, ea[n]dem tamen secundum speciem. Et sicut homo ex homine generatur per se, hic tamen homo ex hoc <homine> generatur per accidens, quia hic homo accidentaliter ordinatur ad generationem huius, et quia in causis accidentaliter ordinatis non est inconueniens procedere in infinitum, ut patet ex secundo *Methafisice*,^c ideo etiam in generatione hominis ex hoc homine et huius ex alio non est inconueniens procedere in infinitum secundum Aristotilis rationem. Similiter in proposito, si de demonstratione est scientia una⁵⁹ numero per demonstrationem aliam numero, et sic in infinitum, nec est inconueniens, cum accidentaliter ordinentur. Et scientia <que> sit de demonstratione in isto, potest esse scientia de

^a *An. Post.*, I, 2 71b 20-22.

^b The sources of this *dictum*, which as many others ascribed to "Alexander" on *Post. An.* should be found in Philoponus, has not been identified (cf. Ebbesen 1976: 91-92; the same authority is quoted also by ps.-Boethius, *Quest. sup. An. Pr.*, I, q.1: f.31va).

^c This *dictum* can only be drawn by inference from *Met.* II, 2, where Aristotle demonstrates exactly the contrary (i.e., that there is no infinite regress in the four types of causes, which can be conceived as *causae essentialiter ordinatae*). But cf. *De gen. et corr.* I, 3 318a 23-25: "Generatio unius est corruptio alterius; propter hoc generatio et corruptio sunt aeterna" (Hamesse 1974: 167, n.7), which does not correspond to the text of the *Vetus translatio* (AL IX.1: 19, 4-6: "propter huius corruptionem alterius esse generationem et huius generationem alterius esse corruptionem inquietam necesse est esse transmutationem"). At any rate, Thomas' commentary shows that the eternity of the process of generation was inferred also from the latter text: "Ultimo autem epilogando concludit quod existimandum est praedictam causam esse sufficientem de hoc quod generatio et corruptio simpliciter sit circa unumquodque entium in sempiternum. Quod enim oportet dicere supposita perpetuitate mundi et motus: quod tamen fide catholica non supponit" (I, 7, ed. Spiazzi: n.57, p.348). Cf also *Phys.* III, 6 206a 25-33: "Aliter autem et in tempore manifestum quod infinitum et in hominibus, et in divisione magnitudinum. Omnino quidem enim sic est infinitum, in semper aliud et aliud accipiendo; et acceptum quidem semper esse finitum, sed semper alterum et alterum" (in Thomas Aquinas, *In Phys.*, III, 5, 10, ed. Leonina, II: 131).

ea in alio, et sic semper; philosophia enim secundum totum non corrumpitur, secundum intentionem Aristotilis,^a et si corrumpatur in vno climate, manet in alio, quia a[d] diuersis in diuersis generatur. Sic igitur demonstratio ex demonstratione est semper. Et hoc dico si demonstratio generetur per se, sicut nata est fieri in aliquo. Contingit enim quod demonstratio⁶⁰ a casu sit in alio: quedam enim a casu generantur, et sic contingit⁶¹ de demonstratione. Ydiota enim a casu⁶² potest demonstrare,^b et ista demonstratio in isto non fit ex alia demonstratione.^c

^a I could not find any passage in Aristotle's works which contains a similar statement. An analogous reference to Aristotle can be read in the late XIIIth century commentary on the *Categories* of Gentilis de Cingulo: "Set aliquis dubitabit de eo quod dicit Philosophus, quod scientia potest esse non ente scibili: hoc non uidetur, eo quod scientia est perpetua et perfectissima secundum eum, propter quod semper est, licet positio illa sit falsa eo quod fundatur in falso, scilicet quod intellectus noster sit perfectus, quod est falsum. Iterum etiam illa potest esse falsa, quia uidemus cotidie quod scientie acquiruntur per inuentionem que numquam fuerunt. Quid ergo dicemus quia uidetur quod sibi contradicat? Certe dicemus quod Philosophus dixit scientiam esse semper non ubique, set in aliqua regione oportet esse scientiam secundum eum, ita quod si in illa regione non esset phylosophia reperiatur in alia. Sicut uidemus quod tempore suo in Grecia et in Arabia regnauit phylosophia; nunc autem non est ibi phylosophia, secundum quod dicitur, set est in partibus istis. Et ideo quando dixit quod scientia est semper et perpetua, intellexit quod semper esset in una regione uel in alia. Quando autem hic dixit quod scibile aliquod potest esse et non scientia, intellexit istud quo ad aliquam regionem, propter quod sibi non contradixit" (ms. Firenze, Bibl. Naz., Conv. Soppr. J.X.30: f.39rb). This text suggest a connection with the 'averroistic' interpretation of Aristotle. A plausible source for the statement that *scientia* or *philosophia secundum totum non corrumpitur* could have been Averroes' interpretation of *De an.* III, 5 430a 22-23: "universaliter autem non est neque in tempore. Neque quandoque intelligit et quandoque non intelligit" (*In De an.* III, comm.20, ed. Stuart Crawford: 448). But cf. also Robertus Grosseteste, *Commentarius in Posteriorum Analyticorum libros*, I.7, ed. P. Rossi, Firenze: Olschki, 1981 (*Corpus Philosophorum Medii Aevi. Testi e Studi*, II), about the persistence of the species of corruptible things: "necesse est altero istorum duorum modorum sint incorruptibilia, vel quia ex non se ipsis corrumpuntur... vel semper saluantur per successionem individuorum. Species enim que in aliquibus regionibus corrumpuntur in hieme, in locis tunc habentibus temperiem saluantur; non enim est hora temporis in qua alicubi terrarum non sit temperies et tempus conueniens generationi et profectui. Et cum universalitas non sit perfecta nisi manentibus omnibus suis partibus, verisimile est omnes species in omni hora manere, alioquin universalitas quandoque est completa, quandoque diminuta" (ll. 147-157, pp.141-42).

^b Cf. *Soph. el.* 9 172a 30: "Nam omnes artes utuntur communiter quibusdam; quare omnes etiam idiotae quodam modo utuntur dialectica et temptativa" (tr. Boeth., *AL VI.1-3*: 27, 7-9).

^c F f.28rb: "Ad istud intelligenda sunt duo. Primum est quod de demonstratione est scientia et per demonstrationem; secundum est quod per demonstrationem eandem secundum speciem et rationem, diuersam tamen in numero. Declaratio primi est: nam demonstratio habet aliquas passiones que per se ei insit, sicut risibile per se inest homini. Tales autem contingit ostendere de ipsa demonstratione per diffinitionem ipsius demonstrationis, sicut contingit ostendere habere .3. angulos equales duobus rectis per diffinitionem ipsius trianguli de ipso triangulo; quare cum scientia sit habitus adgeneratus siue cognitio (negatio, ms.) passionis subiecti adgenerata de subiecto per demonstrationem, manifestum est quod de demonstratione potest esse [subiectum et] scientia per demonstrationem. Et hoc vult Aristotiles inferius, ubi (unde, ms.) dicit uel probat quod demonstratio est ex primis et ueris et sic de aliis [per aliquod positum in diffinitione demonstrationis potest scire quam ipse Aristotiles ponens declarat quod demonstratio debeat esse ex primis et ueris et sic de aliis] particulis quas Aristotiles ponit. Et propter hoc dicit Alexander commentator quod Aristotiles demonstrando docuit de demonstratione. Sic igitur apparet quod de demonstratione potest esse scientia per demonstrationem. Et secundum hoc fuit propositum, apparet scilicet quod per demonstrationem eandem specie, tamen numero differente<m> de demonstratione possit esse scientia, quoniam omnis demonstratio una est secundum speciem et rationem, sicut omnes homines sunt unum in specie in homine sicut dicit Porfirius; uel sicut nos uidemus quod homo generat sibi simile in specie, differens tamen in numero [sicut possibile], sic possibile est demonstrationem adgenerari per

<ad 1.> Et cum arguitur quod idem non est subiectum et instrumentum, verum est idem numero; idem tamen specie potest esse, ut patet in arte fabrilis: idem enim martellus est secundum speciem quo operatur faber e[st] quem ipse agit cum martello alio. Similiter nichil prohibet in scientia communi idem secundum speciem esse instrumentum et obiectum uel subiectum. Et ideo si de demonstratione sit⁶³ scientia, nichil prohibet quin sit per demonstrationem, eandem quidem specie, non numero.

<ad 2.> Et cum arguitur secundo, patet solutio ex dictis, quod non est inconueniens in talibus accidentaliter ordinatis procedere in infinitum, et ideo etc.

demonstrationem similem illi in specie, numero tamen ab ista differentem. Set propter dissolutionem secundi argumenti facti ad partem oppositam, intelligendum quod homo generat hominem, hoc tamen homini accidit: non enim necessarium est hominem particularem alium hominem generare, et quia in causis (causalibus, ms.) accidentalibus non <est> inconueniens in infinitum procedere, ita quod non sit stare in homine a quo prima incepit generatio hominis, siquidem mundus sit ab eterno, sicut Aristotiles uidetur uelle. Sic etiam in proposito demonstrationi accidit quod adgeneret habitum alicuius passionis demonstrationis de ipsa demonstratione, et ideo procedere in infinitum in generatione demonstrationum, ita quod non sit status in aliqua demonstratione de qua non possit haberi <demonstratio>, non est inconueniens. Sicut in generatione hominis est procedere in infinitum siquidem, sicut dictum est, [si] mundus sit eternus. Quod si tu diceris quod non esset eternus, immo esset dare primum hominem, <idem> dicere (dñce, ms.) est quod esset dare primam demonstrationem: ille enim qui ponit primum hominem formare posuit etiam formare primam demonstrationem. Sic igitur dicendum quod de demonstratione potest esse scientia." Arguments about the *generatio aeterna* can be read in Boethius de Dacia, *De aeternitate mundi*, ed. N.J.Green-Pedersen, in *Opera* VI.2, Hauniae: Gad, 1976: 337-38; 342; and in Sigerus de Brabantia, *De aeternitate mundi*, ed. B.Bazán, Louvain-Paris: Publications Universitaires-Nauwelaerts, 1972: I, 116-17; II, 119; IV, 129; *Quaest. sup. I De causis*, q.27, ed. A.Marlasca, Louvain-Paris: Publications Universitaires-Nauwelaerts, 1972: 115 (quoted in Hissette 1977: 99).

Prohemium: References to sources and to other works

1. Aristoteles, *An. Post.* I, 1 71a 1-2. The Anonymus Cordubensis, as well as the author of the MF version, reads the *Translatio Iacobi*, see for instance the conclusion of q.7: "quare omnis doctrina et omnis disciplina *intellectiua* ex preexistenti cognitione fit" (f.82rb; cf. F f.28va; cf. AL IV.1: 5, 3). Moerbeke's translation has *ratiocinativa* instead of *intellectiva* (AL IV.4: 285, 3).

2. Aristoteles, *Eth. Nic.* I, 6 1098a 14-17: "Unumquodque autem bene secundum propriam virtutem perficitur. Si autem *hoc*, humanum bonum anime operatio fit secundum virtutem" (tr. Gross., text. rec., AL XXVI.1-3: 384, 11-13; cf. Hamesse 1974: 233, n.11; cf. Thomas Aquinas, *Sent. l. Eth.* I, 10, ed. Leonina, XLVII.1: u.146-47, p.36 and u.174-76, p.37: "sequitur quod humanum bonum, scilicet felicitas, sit operatio secundum virtutem... Sic ergo patet quod *felicitas est* operatio propria hominis secundum virtutem in vitam perfectam"); *Eth. Nic.* X, 7 1177a 12-13, 16-17: "Si autem felicitas est secundum virtutem operatio, rationabile secundum optimam... huius (*scil.* intellecti) operatio secundum propriam virtutem erit utique perfecta felicitas" (ib.: 576, 10-11 and 14-15; cf. Hamesse 1974: 247, nn.207 and 209).

3. Cf. *Eth. Nic.* I, 13 1003a 3-5: "Determinatur autem virtus secundum differentiam hanc. Dicimus enim harum quidem intellectuales, has autem morales" (tr. Gross., text. rec., AL XXVI.1-3: 395, 1-2).

4. Cf. Aristoteles, *Pol.* VII, 2 1324a 27-29 (cf. Hamesse 1974: 261, n.119).

5. Cf. *Eth. Nic.* VI, 7 1141a 17-20: "Quare manifestum quoniam certissima utique scienciarum erit sapiencia. Oportet ergo sapientem non solum que ex principiis scire, set et circa principia verum dicere. Quare erit utique sapiencia, intellectus et sciencia. Et quemadmodum capud habens, sciencia honorabilissimorum" (tr. Gross., text. rec., AL XXVI.1-3: 484, 1-5).

6. Cf. *Eth. Nic.* X, 7 1177b 12-15: "Est autem et que politici non vacans et preter ipsum civiliter conversari acquirens potentatus et honores vel magis et felicitatem ipsi et civibus alteram existentem a politica, quam et querimus manifestum ut alteram existentem" (tr. Gross., text. rec., AL XXVI.1-3: 577, 20-23); and the comment on it by Thomas Aquinas, *Sent. l. Eth.* X, 11, ed. Leonina, XLVII.2: u.37-49, p.586: "hoc manifestum est in actionibus politicis quod non est in eis vacatio, sed praeter ipsam conversationem civilem vult homo acquirere aliquid aliud, puta potentatus et honores; vel, quia in his non est ultimus finis ut in I ostensum est, magis est decens quod per civilem conversationem aliquis velit acquirere felicitatem sibi ipsi et civibus, ita quod huiusmodi felicitas quam intendit aliquis acquirere per politicam vitam sit altera ab ipsa politica vita; sic enim per vitam politicam quaerimus eam quasi alteram existentem ab ipsa, haec est enim felicitas speculativa ad quam tota vita politica videtur ordinata."

7. *Met.* II, 1 993b 9-11: "sicut enim nocturnarum visus quod est diei ad lunam habent, sic nostrae intellectus anime ad omnium nature manifestissima" (tr. comp., AL XXV.1^a: 119, 10-12); cf. *An. Post.* I, 71b 33-72a 5: "Priora autem et notiora dupliciter sunt; non enim idem est primum natura et ad nos prius, neque notius et nobis notius. Dico autem ad nos priora et notiora proxima sensui, simpliciter autem priora et notiora que longius sunt. Sunt autem longiora quidem universalis maxime, proxima autem singularia; et opponuntur hec ad invicem" (tr. Iacobi, AL IV.1-4: 8, 6-11).

8. *Phys.* I, 1 184a 16-21. Cf. Averroes, *In Phys.* I, 2, comm.2, ed. Venetiis 1562, IV: 6K-7B.

9. *Soph. el.* 9 172a 29-31, 34-35: "Nam omnes artes utuntur communibus quibusdam; quare omnes etiam idiotae quodam modo utuntur dialectica et temptativa... Arguunt ergo omnes; nam sine arte participant id de quo artificialiter dialectica est" (tr. Boethii, AL VI.1-3: 27, 7-9 and 12-13).

10. Cf. Averroes, *In Met.* II, 3, comm.15, ed. Venetiis 1562, VIII: f.35F: "ars logica quedam est vniversalis omnibus scientiis, et quedam propriam vnicuique scientiae" (cf. Hamesse 1974: 120, n.68).

11. Cf. *Phys.* I, 1 184a 23-24: "Unde ex vniversalibus ad singularia oportet procedere" (in Thomas Aquinas, *Exp. l. Phys.*, I, 1, ed. Leonina, II: 3).

12. *Eth. Nic.* I, 2 1094b 23-27: "Eodem utique modo et recipere debitum est unumquodque dictorum. Disciplinati enim est in tantum certitudinem inquirere secundum unumquodque genus, in quantum *natura rei* recipit. Proximum enim videtur et mathematicum persuadentem acceptare, et rethoricum demonstrationes expetere" (tr. Gross., text. rec., AL XXVI.1-3: 376 27-31). For a first recognition on the 'special' logics, proper to each science, cf. Maierù 1987: 263-67.

13. Such a statement can not be found in the *De gen. anim.*, but in the *De part. anim.* I, 1 639a 23-24. Significantly, Thomas introducing his commentary on the *De gen. et corr.* quotes Aristotle's *dicum*: "Est autem considerandum quod de unoquoque quod in pluribus invenitur, prius est considerandum in communi,

quam ad species descendere: alioquin oporteret idem dicere multoties, ita scilicet quod in singulis quod est commune repeteretur, sicut probat Philosophus in *I de Partibus Animalium*" (*In I De gen. et corr. exp.*, ed. R.M.Spiazzi, Taurini-Romae: Marietti, 1952: n.2, p.315-16); cf. Thomas, *Sent. I De an.*, I, 1, ed. Leonina, XLV.1: u.1-5 and 9-10, p.4.

14. Cf. Jacobus de Duaco, *Quest. sup. An. Post.*, I, q.7: f.148vb (quoted below: q.3, app.). But cf. qq.3 and 4, where the Anonymus Cordubensis holds that either *ens*, or *sillogismus*, or *demonstratio* can be considered as subject-matter of logic, but he does not mention the *actus rationis*.

15. This same distinction is reported by Aegidius, *Sup. Reth.*, but with a different result: "logica autem dicitur a *logos*. *Logos* enim, grece, sermo vel ratio latine interpretatur. Est igitur logica sermocinalis vel rationalis scientia" (f.1ra).

16. Avicenna, *Lib. de phil. prima* I, 2: "Subiectum vero logicae, sicut scisti, sunt intentiones intellectae secundo, quae apponuntur intentionibus intellectis primo" (ed. S.Van Riet, Louvain-Leiden: Peeters-Brill, 1977, vol.I: 10, 73-74).

17. Averroes, *In De an.* III, comm.21, ed. F.Stuart Crawford, CCAA, vers. lat., VI.1: u.18-20, p.455: "comprehendere autem res simplices non compositas erit per intellecta que non falsantur neque veridicantur, que dicitur *informatio*." (cf. comm.26: u.17-20, p.464). The direct source is probably Thomas' commentary: "una enim actio intellectus est intelligentia indiuisibilium, siue incomplexorum, secundum quam concipit quid est res, et hec operatio a quibusdam dicitur informatio intellectus siue ymaginatio per intellectum" (*Exp. I Post.* I, 1, ed. Leonina, I*2: u.35-40, p.4 and app.).

18. Aristoteles, *Phys.* II, 4 194a 21-22 (cf. Hamesse 1974: 145, n.60). As well as for the three-acts of intellect theory, also the principles of the subsequent division of logic are drawn from Thomas' exposition: "Attendendum est autem quod actus rationis similes sunt quantum ad aliquid actibus nature; unde et ars imitatur naturam in quantum potest" (u.51-53, p.5; see above, 3.2.).

19. Thomas, *Exp. I Post.* I, 1: "In actibus autem nature inuenitur triplex diuersitas: in quibusdam enim natura ex necessitate agit, ita quod non potest deficere; in quibusdam uero natura ut frequentius operatur, licet quandoque et possit deficere a proprio actu, unde in hiis necesse est esse duplicem actum: unum qui sit ut in pluribus, sicut cum ex semine generatur animal perfectum, alium uero quando natura deficit ab eo quod est sibi conueniens, sicut cum ex semine generatur aliquid monstrum, propter corruptionem alicuius principii" (u.54-64, p.5).

20. Cf. Thomas, *Exp. I Post.*, I, 1: "Pars autem logice que primo deseruit processui pars iudicativa dicitur, eo quod iudicium est cum certitudine sciencie" (u.75-77, p.5; u.77: *sentencie*, according to the text of the Parisian *exemplar*).

21. This sentence is inserted between two passages clearly worked out from Thomas' text, but I could not find any passage of this tenor in Cicero's works. Furthermore, the reference to Cicero is highly ambiguous: one can not see whether what goes before or after is meant to be a Cicero's statement. Sigerus de Cortraco, who takes the second way, hints at his dependence on the Anonymus Cordubensis: "sic ab ipsa procedit ens rationis iudicativum quod fit cum certitudine intenti quia iudicium est determinatio alicuius secundum intellectum cum certitudine sententie, ut dicit Tullius" (*Ars Priorum*: 7).

22. Cf. Thomas, *Exp. I Post.*, I, 1: "quia iudicium certum de effectibus haberi non potest nisi resoluendo in prima principia, pars hec analetica uocatur, id est resolutoria. Certitudo autem iudicii que per resolutionem habetur est uel ex ipsa forma sillogismi tantum, et ad hoc ordinatur liber Priorum analeticorum, qui est de sillogismo simpliciter, uel etiam cum hoc ex materia, quia sumuntur propositiones per se et necessarie, et ad hoc ordinatur liber Posteriorum analeticorum, qui est de sillogismo demonstratiuo" (u.77-78, p.5-6).

23. Thomas, *Exp. I Post.*, I, 1: "Per huiusmodi enim processum quandoque quidem, etsi non fiat sciencia, fit tamen fides uel opinio... et ad hoc ordinatur topica siue dyaletica, nam sillogismus dyaleticus ex probabilibus est, de quo agit Aristoteles in libro Topicorum" (u.99-101 and 104-106, p.6).

24. Cf. Thomas, *Exp. I Post.*, I, 1: "Quandoque uero non fit complete fides uel opinio, set suspicio quedam, quia non totaliter declinat ad unam partem contradictionis, licet magis inclinetur in hanc quam in illam; et ad hoc ordinatur rethorica" (u.107-11, p.6-7).

25. *Rhet.* I, 1 1354a 1: "Rethorica assecutiva dialetice est"; I, 2 1356a 25-26: "quare accidit rethoricam velut adnatam partem quandam dialetice esse" (tr. Guill., AL XXXI.2: 159, 3 and 164, 17-18).

26. Cf. Thomas Aquinas, *Exp. I Post.*, I, 1: "Quandoque uero sola estimatio declinat in aliquam partem contradictionis propter aliquam representationem... et ad hoc ordinatur poetica, nam poete est inducere ad aliquid uirtuosum per aliquam decentem representationem" (u.111-13 and 115-18, p.7).

27. Averroes, *Exp. Poet.*: "Et ista est ars logicalis de qua est consideratio in isto libro (*scil.* Poetrie Aristotilis)" (AL XXXIII: 43). Cf. the introduction by Hermannus Alemannus: "Suscipiant igitur, si placet, et huius editionis Poetrie translationis viri studiosi, et gaudeant se cum hac adeptos logici negotii Aristotilis complementum" (ib.: 41).

28. Cf. Thomas, *Exp. l. Post.*, I, 1: "Tercio autem processui rationis deseruit pars logice que dicitur sophistica, de qua agit Aristotiles in libro Elenchorum" (u.121-23, p.7).

29. Cf. Boethius, *In Isag.*, ed. prima, ed. S.Brandt, CSEL 48: 13, 4-5.

Critical apparatus

Questio 1

- 30. circa] contra C
- 31. est] sc add. et exp. C
- 32. declarat, ut] declaratur C
- 33. ostendit] ostendis C
- 34. conclusionum] questionum C
- 35. alius] alicuius C
- 36. queritur] quam C
- 37. dialecticum] est scientia add. et exp. C

Questio 2

- 38. aliqua] ani(?) C
- 39. actus] ex obiecto rationem habet quare secundum communitatem subiecti add. et exp. C
- 40. ratio] ideo C
- 41. sub] super C
- 42. omnibus] communibus C
- 43. non] significat add. et exp. C

Questio 3

- 44. subiectis] sub rectis C

Questio 4

- 45. integralis] illis C
- 46. integralis] integer(?) C
- 47. scientia] est subiectum in illa add. et exp. C
- 48. in] subiecta add. et exp. C
- 49. demonstratio] de modo C
- 50. set] uel C
- 51. aliquid] aliquod C
- 52. potest] preter C
- 53. sic] set C

Questio 5

- 54. demonstratione] add. a.m. C
- 55. prima] priora a.c. C
- 56. quam] cum C
- 57. ei] eis a.c.
- 58. possunt] postea C
- 59. una] filia(?) C
- 60. demonstratio] acca add. et exp. C
- 61. contingit] add. in mg. C
- 62. casu] a casu add. et exp. C
- 63. sit] subiectum add. et exp. C

Anonymi Philosophia "Sicut dicitur ab Aristotile". A Parisian Prologue to Porphyry

Costantino Marmo

Introduction

1. This prologue is the only extant part of a commentary on Porphyry, conserved with other logical works in the ms. Paris, Bibl. Nat., Nouv. Acq. Lat. 1374, ff.12vb-13rb (described by Senko 1982, II: 103-106). As I suggested in a previous article (cf. Marmo 1990: 180), its anonymous author adopts the enlarged conception of logic, borrowing, probably from an indirect source, Thomas' division of logic; he reflects also the tendency to stress the instrumental function of the disciplines of language, which regained strenght under the influence of the Greek commentators of Aristotle from the late '60s on.

Furthermore, the ethical preamble, which focuses on the ontological superiority of the *homines contemplatiui*, again exemplifies a standard way of writing introductions to logic in the last decades of the XIIIth century. However, I am not able to determine whether certain features of it (like, for instance, the interpretation of the virtue of temperance, see apparatus) denote the originality of its author, or the influence of a peculiar commentator on the *Nicomachean Ethics*.

2. It is not possible to date exactly this *Philosophia*, but the reference to Aristotle's *Poetics* as a work not yet translated makes me suppose that he did not know William of Moerbeke's translation (for a more detailed discussion about an analogous reference, see Marmo 1990: 177-78); so that it could have been written before 1278. From a doctrinal point of view, its anonymous author adheres to what seems to be an early stage of the theory of the double subject of logic, which is attested in Iacobus de Duaco's questions on the *Posterior Analytics* (see Marmo 1990: 175, and Anonymus Cordubensis, Pro. and q. 3, app.): logic deals with *ens* or *actus rationis*. He also assumes that the object of the *Prior Analytics* is *sillogismus simpliciter*, employing an expression which the Anonymus Cordubensis labels as used by some *antiqui* (see Marmo 1990: 179). On this ground, I would suggest that this prologue to Porphyry, as well as the questions by Iacobus de Duaco and by ps.-Boethius de Dacia, was probably written in the years between 1275 and 1277.

3. As the ms. is from the XIVth century, it can not be the original. As it appears from the apparatus, the competence of the scribe in ethical matters can be questioned, but as scribe he is in general rather correct. My corrections are so rare, that I decided to put all my annotations at the end of the text, devoting all the footnotes to source references and quotations from parallel texts.

I tried to reproduce the orthography of the ms., with the exception of the form *-ti-* before vowels (since it is often undistinguishable from *-ci-*). Punctuation follows modern usage (for the abbreviations, see my edition of Anonymus Cordubensis, above).